

Kiriku Elu

Cesti katoliiklaste häälekandja

2/1993

Selles numbris muuhulgas:

- ✎ Paavsti paastukiri
- ✎ Johannes Stipa
in memoriam
- ✎ Pühimast Kolmainsusest
- ✎ Antitrinitaarsed
eksiõpetused
- ✎ Põhjamaade esimene
luterlik naispiiskop Norras

Kiriku Elu 2/93

Geesti katoliiklaste häälekandja

Ilmus jaanuarist 1933 kuni juulini 1940.
Uuesti ilmub alates oktoobrist 1989.

Kalender ja lugemised	2
Avaveerg	3
Paavsti paastukiri 1993 - paavst Johannes Paulus II	4
Piiskopi veerg - piiskop Justo Mullor García	5
Günter Johannes Stipa, in memoriam	6
Mõtisklusi üksinduses - isa Thomas Merton	8
Pühimast Kolmainsusest - isa Christoph Wrembek SJ	12
Antitrinitaarsed eksiõpetused	16
Uskuda Kristusesse - isa Mieczyslaw Malinski	18
"Haridusvabaduse" vastu - Toivo Reitalu	21
Tuleb muudkui lähemale ... esimene naispiiskop Norras	22
Uudiseid katoliiklikust maailmast	23

*Esikaanel: Johannes Stipa 1907 - 1993
Requiescat in pace.*

"Kiriku Elu" nr 2 (130) 1993. Katoliku kiriku väljaanne.
Ilmub 12 numbrit aastas, vahelduva sagedusega.
Toimetaja preester Rein Öunapuu.
Toimetuse aadress: Vene tn 18 EE-0001 TALLINN
telefon +372 2 446367

Trükitöö: AS Terbo Ltd., Rävåla pst, 8 TALLINN

Kalender ja lugemised

MÄRTS

- e 1. 2 Mo 19,1-2.11-18; Ps 19; Mt 25,31-46
 t 2. Js 55,10-11; Ps 34; Mt 6,7-15
 k 3. Jn 3,1-10; Ps 51; Lk 11,29-32
 n 4. Er 14,1.3-5.12-14; Ps 138; Mt 7,7-12 Kasimir.
 r 5. Hs 18,21-28; Ps 130; Mt 5,20-26
 l 6. 5 Mo 26,16-19; Ps 119,1-2.4-5.7-8;
 Mt 5,43-48
 P 7. Suure paastu aja II pühapäev 1Mo 12,1-4a Ps 33; 2Ti 1,8b-10; Mt 17,1-9 (Perpetua ja Felicitas, märtrid. Mälestuspäev)
 e 8. Tn 9,4b-10; Ps 79; Lk 6,36-38
 Juan de la Dio, pühendunu.
 t 9. Js 1,10.16-20; Ps 50; Mt 23,1-12
 Francisca Romana, pühendunu.
 k 10. Jr 18,18-20; Ps 31; Mt 20,17-28
 n 11. Jr 17,5-10; Ps 1; Lk 16,19-31
 r 12. 1 Mo 37,3-4.12-13a.17b-28; Ps 105;
 Mt 21,33-43.45-46
 l 13. Mi 7,14-15.18-20; Ps 103; Lk 15,1-3.11-32
 P 14. Suure paastu aja III pühapäev
 2Mo 17,3-7; Ps 95; Ro 5,1-2.5-8; Jh 4,5-42
 e 15. 2 Kn 5,1-15a; Ps 42; Lk 4,24-30
 t 16. Tn 3,25.34-43; Ps 25; Mt 18,21-35
 k 17. 5Mo 5,1.5-9; Ps 147; Mt 5,17-19
 Patrick, piiskop.
 n 18. Jr 7,23-28; Ps 95; Lk 11,14-23 Kyrillos
 Jeruusalemmast, piiskop ja kiriku doktor.
 r 19. JOOSEP, JUMALAEMA MAARJA ABIKAA-
 SA. SUURPÜHA. 2 Sa 7,4-5a.12-14a; Ps 89;
 Ro 4,13.16-18.22; Mt 1,16.18-21.24a
 l 20. Ho b,1b-6; Ps 51; Lk 18,9-14
 P 21. Suure paastu aja IV pühapäev 1Sa 16,
 1b.6-7.10-13a; Ps 23; Ef 5,8-14; Jh 9,1-41
 e 22. Js 65,17-21; Ps 30; Jh 4,43-54
 t 23. Hs 47,1-9.12; Ps 46; Jh 5,1-3a.5-16
 Toribio de Mongrovejo, piiskop.
 k 24. Js 49,8-15; Ps 145; Jh 5,17-30
 n 25. ISSANDAKUULUTAMISE SUURPÜHA.
 Js 7,10-14; Ps 40; He 10,4-10; Lk 1,26-38
 r 26. Tr 2,1a.12-22; Ps 34; Jh 7,1-2.10.25-30
 l 27. Jr 11,18-20; Ps 7; Jh 7,40-53
 P 28. Suure paastu aja V pühapäev
 Hs 37,12-14; Ps 130; Ro 8,8-11; Jh 11,1-45
 e 29. Tn 13,1-9.15-17.19-30.33-62; Ps 23;
 Jh 8,1-11
 t 30. 4 Mo 21,4-9; Ps 102; Jh 8,21-30
 k 31. Tn 3,14-20.91-92.95; Ps Tn 3,52-56;
 Jh 8,31-42

**Püha Aujärje saadiku
residents Ballikumis**

Eesti aposteellik administraator
Ülempiiskop Justo Mullor Garcia
sekretär isa Marlo Cassari
Antakalnio 3, 2065 VILNIUS, Liettuva
telefon 8-0122-740066

**Tallinna p. Peetruse ja Pauluse
kogudus**

Vene tn 18; EE-0001 TALLINN
telefon 44 63 67
isa Rein Öunapuu

- P 10.00 poolakeelne missa
11.30 eestikeelne missa
T 18.00 ladinakeelne missa
K 9.00 ladinakeelne missa
N 17.00 poolakeelne missa
18.00 eestikeelne missa
R 9.00 ladinakeelne missa
18.00 eestikeelne missa
L 9.00 ladinakeelne missa
18.00 ladinakeelne lauldav missa

Pärnu: Iga kuu 1. ja 3. pühapäeval
kell 16.00 eestikeelne missa Pärnu
Ellisabeti kiriku kabelis.

Ahime: Iga kuu 2. ja 4. pühapäeval
kell 17.00 poolakeelne missa
kabelis Sõpruse 82.

**Tartu p. Neitsi Maarja kogudus
Veski tn 3; EE-2400 TARTU**

telefon 34 235
isa Väino Niitvägi

- P 10.00 poolakeelne missa
18.00 eestikeelne missa
E 8.00 missa
T 18.00 missa
K 8.00 missa
N 8.00 missa
R 8.00 missa
L 18.00 ladinakeelne lauldav missa

tavaliselt on missad
eesti keeles,
vastavalt olukorrale
võib keel muutuda

Valga: Igal pühapäeval kell 14.00
missa Jaani kiriku käärkambris

**Tegeva armastuse saadikud
Endla 33-10, EE-0001 TALLINN**

telefon 45 15 06
Ülemõde Stanislette

- K ja R 7.00 missa
P, E, K, R 18.00 adoratsioon
T, N, L 7.00 adoratsioon

VATIKANI RAADIO

eestikeelsed saated
Soomekeelsete saadete lõpus:
pühapäeviti kell 22.00
6185 kHz, 7365 kHz ja 1611 kHz
(41, 49 ja 186 m)
esmaspäeviti kell 7.50 (kordus)
samadel lainepikkustel ja 9755 kHz

Tagakiusatava inimese palve

Täna Sind, minu Issand ja minu Jumal,
kõige eest, mis minuga on sündinud.
Täna sind kõigi vaevade ja katsumuste eest,
mida Sina minu peale oled saatnud
selleks, et ma puhastuksin oma nii rasketest pattudest,
et terveneks inimeseks patuhaavadest nii ihult kui hingelt.

Halasta ja päästa ära need tööriistad,
keda Sa oled tarvitanud mu ravimiseks:
need inimesed, kes on mind vaevanud ja solvanud.
Õnnista neid nii sellel kui tulevasel ajastul,
arva nende heategude hulka see,
mis nad minu heaks on teinud,
jaga neile oma igavestest varamutest rikkalikku tasu.

Mida aga on minul Sinule tuua?
Milliseid meelepäraseid ohvreid?
Mul on tuua vaid patte ja üleastumisi
Sinu jumalikest käsusõnadest.
Andesta mulle, Issand, andesta süüdlasele -
Sinu ja inimeste ees süüdi olijale.

Andesta mulle, kuna mul pole õigustust.
Lase mul uskuda ja siiralt ära tunda, et ma patune olen.
Luba mul ära heita kõik osavad õigustused.
Anna mulle kahetsust ja aita mul meelt parandada,
Lase mu südamel murduda.
Anna mulle leebust ja tasadust.
Anna mulle armastust ligimese vastu, üheväärset
nii minu lohutajate ja toetajate
kui ka mu vaevajate ja solvajate vastu.
Anna mulle kannatlikku meelt kõigis mu kannatustes.
Sureta mind maailmale.
Võta minult mu patune tahe
ning istuta mu südamesse oma püha armastus,
et ma teostaksin vaid seda, nii sõnades kui tegudes,
nii mõtetes kui tunnetes.

Vaid Sina üksi väärid austust,
vaid Sulle, Ainsale, kuulub kirkus.
Minu osa on vaid häbipuna ja vaikimine;
seistes oma jõuetus palves Sinu kohutava kohtu ees
ei tea ma endal olevat ainsatki heategu,
mitte ainsatki väärtust.
Olen üleni mattunud oma loendamatusesse pattudesse
nagu mustadesse pilvedesse ja pimedusse,
lootuses vaid Sinu lõpmatule halastusele ja armule.

Aamen.

Piiskop Ignatsius Brentsheninov

Paavsti paastuläkitus 1993

“Mul on janu.” (Jh 19,28)

Armsad vennad ja õed!

Pühal paastuajal käib kirik taas loobumuseteed, mis viib vastu Ülestõusmispühadele. Pidades Jeesust oma teejuhiks, käies tema jälgedes, leiame ajendi kõrbest läbi minna.

Lunastuslugu on andnud kõrbele sügava religioosse tähenduse. Moosese ja hiljem prohvetite poolt juhitud äravalitud rahva liikmed said keset puudust ja kannatust tunda Jumala ustavat ligiolekut ja tema armu. Nad said süüa taevamannat - leiba, mis tuli taevast ning kustutada janu allikast, mis hakkas kaljust purskama. Jumala rahvas kasvas, kandes usu ja lootusega endas tulevat Messiat, kes pidi selle rahva lunastama.

Ristija Johannes kuulutas kõrbes ja inimesed tulid sinna tema juurde, ning võtsid vastu meelepäranderistimise Jordani jões. Kõrb oli meelepäranderistimise paik, et lausuda teretulemast Temale, kes Ta tuli võitma muresid ja surma - patu palka. Jeesus, nende vaeste inimeste messias, kellele Ta on häid ande andnud (Lk 1,53), alustas oma missiooni sellega, et sai nende sarnaseks, kes kannatavad kõrbes nälga ja janu.

Armsad vennad ja õed, ma kutsun teid tänavuse Suure Paastu ajal mõtlema nende elu sõnade üle, mille Kristus jättis oma kirikule, valgustama iga selle liikme eluteed. Tundke Jeesus ära Tema häälest, mis räägib teiega eriliselt just nüüd, Suure Paastu ajal: evangeeliumi ja liturgia kaudu, teie hingekarjaste üleskutseis. Kuulake Jeesuse häält, kes janusena ja väsinuna ütleb sa-

maaria naisele Jaakobi kaevu ääres: “Anna mulle juua oma anumast” (Jh 4,7). Vaadake ristile naelutatud, surevat Jeesust ning kuulake tema nõrka häält “mul on janu”. Täna kordab Kristus oma üleskutset ning elab oma kannatusi uuesti läbi meie kõige vaesemates õdedes ja vendades.

Kutsudes meid paastu - enesedistsipliini - abil Kristuse poolt maha märgitud armastuse ja lootuse teed, annab kirik meile mõista, et kristlase elu tähendab loobumist liigest ainelisest heaolust, ja niisuguse vaesusega leppimist, mis teeb meid vabaks ning annab meile tunda Jumala ligiolu, et me ulataksime oma õdedele ja vendadele käe, teostades vendlustundest aktiivselt ühist vastutust.

Pidage meeles Jeesuse sõnu “Kes joodab üht oma vähematest vendadest karikatäie külma veega, ainuüksi tema jüngrri nime pärast, tõesti, ma ütlen teile, tema ei jää ilma oma palgast”. (Mt 10,42). Kuulake ja ammutage lootust nendestki sõnadest: “Tulge siia teie, minu Isa õnnistatud – sest mul oli janu ja te andsite mulle juua” (Mt 25,34-35).

Ma palun, et 1993. aasta Suure Paastu ajal pöörataks erilist tähelepanu solidaarsusele ja vennaarmastusele, mis liitub selle perioodi vaimuliku iseloomuga kirikuaastas. Mõelgem nende peale, kelle maa ähvardab kõrbeks muutuda, nende liigagi paljude peale, kellel eri maailma osades puudub eluks nii vajalik vesi.

Meile teeb muret, kui näeme, kuidas kõrb haarab endale maad, mis veel hiljuti olid viljakandvad. Ei saa märkimata jätta, et paljudel juhtudel on maa kõrbeks muutmise põhjustanud inimene ise, nii nagu puhta vee saastumisega. Kui

inimesed ei austa maa hüvesid ja kasutavad neid valesti, teevad nad ülekohtu ja kurja, sest nende teod toovad paljudele nende õdedele ja vendadele vaesuse ja surma.

Sügava murega märkame me, kuidas terved rahvad, miljonid inimesed, satuvad hätta, põevad haigusi ja kannatavad nälga sellepärast, et neil pole joogivett; seal kus vesi on saastunud, on aina ka nälga ja haigused. Seal, kus vihma tuleb harva ja allikad kuivavad, muutub elu nõrgemaks ja kaob lõpuks hoopis. Selle nuhtluse all kannatavad suured piirkonnad Aafrikas, kuid neid esineb ka Ladina-Ameerikas ja Austraalias.

On ilmselge, et anarhiline tööstuse arenemine rikub looduse tasakaalu ning on toonud kaasa tõiseid keskkonakahjustusi ja katastroofe. Meid ähvardab oht, et me jätame tulevastele põlvetele janu- ja tragöödia ja paljude alade kõrbeks muutmise.

Ma palun teid tõsimeeles, et te toetaksite heldelt neid institutsioone, organisatsioone ja ühiskondlikke organeid, mis tegelevad puuduses ja janus elavate rahvastega aitamiseks. Niisamuti kutsun teid töötama ühes nendega, kes uurivad kõrbestumisprotsessi ja lahendusi selle peatamiseks.

Kiirendagu kõikide kiriku poegade ja tütarde ning kõikide heatahtega inimeste aktiivne suuremeelsus Jesaja ennustuse täitumist: “Kõrbes hakkavad voolama allikad ja ojad kõnnumaal, rikutud maa muutub järveks ning janune maa saab täis purskavaid allikaid.”

Õnnistan teid kogu südamest Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimel. Aamen.

Johannes Paulus II

Piiskopi veerg ...

Armsad vennad ja õed,

mõne päeva pärast algab paastuaeg. Meile, kristlastele, on see aeg elule tagasivaatamiseks, mõtisklusteks, palveteks, usu leidmiseks, elu ümberkorraldamiseks.

Eelkõige on paastuaeg meile isienda tundmaõppimiseks, eneseanalüüsiks. Inimese üks paradokse seisneb selles, et ta on ainus elusolend, kes on võimeline ise ennast tundma õppima - kuid samas tunneb inimene isendasse süvenemise ees hirmu. Alati ei ole me valmis vaatama oma südametunnistuse peeglist. Me ei talu alati vaikust, sest just vaikusel kõlab südametunnistuse hääl kõige selgemalt. Vaikusel paljastab südametunnistus meile palju kergemini meie egoismi, meie halvad kalduvused, iseloomu varjuküljed.

Paastuaeg annab meile kõigile hea võimaluse enda järelekatsumiseks. Paastuaeg kutsub meid üles revideerima Jumala palge ees oma südametunnistust selleks, et mõista, kes me oleme, kuidas oleme ja kas meie tee Tema juurde on õige.

Kui oleme oma südametunnistuse järele katsunud, on selle loomulikuks jätkuks piht, mida kirik ootab kõikidelt oma liikmetelt ja mis on eelduseks Ülestõusmispihadel Armulauale tulemiseks. Teie piiskop on õnnelik nähes, et Eestis saab olema rohkem võimalikke, kes võivad pihti vastu võtta ja vabastada pattudest Kristuse nimel. Viimasel ajal on mujalt tulemas abi eesti võimalikele, et aidata kaasa teie kujunemisele ka andestuse ja rahu sakramendi abil. Üheskoos teiega tänan ma veelkord igaiht neist võimalikest.

Selle aasta paastuaeg on oma erilise tähendusega. Meie ühised pingutused pattukahetsuse läbi elu muutmiseks on parimaks panuseks paavsti 10. septembril toimuva külaskäigu ettevalmistamiseks. Teda vastu võtta egoismist puhastunud tahtega - sest iga patt ole oma olemuselt egoistlik - on parim moodus valmistuda vastu võtma Johannes Paulus II sõnumit. Ta tuleb Tallinna kinnitama kõiki katoliiklasi nende usut, kõiki kristlasi ühtsuse otsingutes ja kõiki hea tahtega eestlasi nende soovis olla armastuse ja rahu saadikuteks.

Oma missiooni algul pakkusin ma eesti vendadele välja idee "Kirik-perekond", mis oleks kogu kiriku elu raamistikuks. Oma olemuselt perekondlik on ka see enesevaatus, mida paastuaeg meilt ootab: igaiht püüab luua korda oma südametunnistuses samamoodi, nagu tehakse ettevalmistusi kodus selleks, et võtta vastu oodatud ja armastatud külalist. Rahus Jumalaga oleme paremini suutelised vastu võtma Peetruse järglast.

21.2.1993

Günter Johannes Stipa

1907 - 1993

IN MEMORIAM

Günter Johannes Stipa eluustus selle aasta jaanuarikuu 26. päeval. Tema lahkumine meile keskest viimane vaimulik, kes oli enne II maailmasõda Eestis töötanud. Johannes Stipa oli viimane Eesti katoliku kiriku omaaegsete realiteetide ja unelmate tunnistaja.

Johannes Stipa sündis 27. novembril 1907 Saksamaal (Ülem-Sileesias) Königshüttes (praegu Zaborze). Tema isa ja õde surid, kui ta oli alles pooleteist-aastane. Ema jäi üksi kolme pojaga, kelle hulgas Johannes oli noorim. Nad kolisid Tarnowiczi, kus oli kaevandusametnike kool; ema hakkas õpilastele pensioni pidama, see andis elatist kogu perele. Selles linnas lõpetas Johannes rahvakooli ja läks reaalgümnaasiumi.

1922. aastal tuli poliitiliste muutuste tõttu piiride muutmine. Sakslased pidid otsustama, kas nad jäävad elama Poola aladele või siirduvad Saksamaale. Perekond asus elama Beutenisse. Johannes valis sealses gümnaasiumis klassikalise liini ning õppis palju kreeka, ladina ja heebrea keelt. Pärast abituriumi, 18-aastaselt, valis ta teoloogiaõpingud, millega kaasnes kahe aasta pikkune novitsiaat jesuiitide ordu, krahvilinnas Glatzis. Järgnes kolm aastat filosoofiaõpinguid Hollandis, Halckenburgis.

Praktika-aastatel, mil pidi töötama kasvatajana, oli Stipa aasta ühes Berliini gümnaasiumis tööl. Seal kuulis ta Eesti Apostelliku Administraatori soovist saada praktikante ka Eestisse. Nii tuligi ta 1933 Tallinna ning töötas kolm aastat poisslaste internaadis. Internaadis oli sel ajal umbes 10 - 15 poissi; Stipa ülesandeks oli neile kaks korda nädalas katekismust õpetada ja poiste hingehoiu eest hoolitseda.

Johannes Stipa sai väga heaks sõbraks msgr. Eduard Profittlichiga, kellest hiljem tuli Eesti piiskop. Stipa meenutas seda sõprust nii: "Isiklikult olin ma Profittlichisse väga kiindunud. Eesti perioodil oli ta mulle kõige lähemaks inimeseks. Tahtsin olla talle abiks ja tema usaldas mind, andes mulle ülesandeid, mis eeldasid usaldust. Tulevikus oleksin jäänud ilm-

selt tema lähimaks abiliseks. Kui algas sõda, jätsime pisarsilmil jumalaga ..." Eriti head suhted olid Stipal Rakvere kogudusega. Ta tundis kohalikku preestrit ja ilmselt läinuks talle abiks, kui oleks saanud Eestisse jääda. Hästi sai ta läbi ka paater Verlingiga.

1936. aastal, praktika-aja lõppedes siirdus Stipa õppima Innsbrucki ülikooli teoloogiateaduskonda. Eestisse tagasi pöördus ta 1938, ning piiskop Profittlich pühitses ta preestriks. Sellel viimasel Eesti-aastal töötas ta põhiliselt abipreestrina Tallinna koguduses, samuti oli jätkuvalt internaadi prefekt. Internaat viidi üle Nõmme majja, ja Stipa oli mõnda aega selle maja haldaja ning pidas seal pühapäeviti jumalateenistusi. Lugemised ja jutlus olid alati eesti keeles.

Vähem kui aasta pärast tema teistkordset Eestisse tulekut tuli sakslastele korraldus Eestist lahkuda. Stipa avaldas soovi jääda Eestisse, kuid jesuiidina pidi ta olema kuulekas oma vaimulikule ülemale, kes käskis tal lahkuda. Sõja ajal teenis Stipa Saksamaal mitmes koguduses, muuhulgas ka Berliinis. 1943. aastal võeti ta sõjaväkke, ning ta töötas peamiselt haiglakaplanina.

1946. aastal tuli seadus vaimulike demobiliseerimisest. Stipa sai kutse Berliini, kus tal oli esimest korda aega mõelda tulevikule. 1948. a. läks ta Göttingeni Ülikoolis soome keele kursusele.

See oli tema elus üleminekuperiood. Ta mõistis, et tagasitee Eestimaaile on talle suletud, ja see masendas teda sügavalt, sest ta oli soovinud anda oma elu ja jõu Eesti katoliku kiriku heaks. Vaadates jesuiitide tegevust Saksamaal tundis Stipa üha rohkem, et selle kaasategemine ei ole tema kutsumus. Lingvistika aga huvitas teda üha rohkem. Ta kaitses doktoritöö soome-ugri ja slaavi keelte kohta. Seejärel palus ja sai ta loa lahkuda jesuiitide ordust, sest keeleteadus polnud ühendatav jesuiidikutsumusega. Peab ju iga jesuiit olema valmis oma orduülemale käsul tegema, mida tal kästakse teha.

Ühtäkki tuli talle tööpakumine Helsingi Ülikoolist, saksa keele lektoriks, kes võiks samal ajal jätkata õpinguid fennougri keele valdkonnas. See oli parim

ettepanek, mida võis saada, sest nii võis ta olla taas Eestimaa lähedal; sellest ajast kuni surmani töötas Johannes Stipa Helsingi Ülikoolis, algul lektori, siis dotsendi ja lõpuks professorina, ning tegi kirjatööd ka pärast ülikoolist pensionile jäämist.

Omaette probleemiks kujunes tema kui preestri olukord. Neil aegadel ei olnud preestritest puudust, ja Helsingi toleaegne, jäikade vaadetega piiskop Cobben jättis Stipa kui endise jesuidi eikellegimaale. Teda ei võetud Helsingis ametlikult kohaliku vaimulikkonna hulka ega antud talle mingit pastoraalfunktsiooni peale altaristiõiguse - pidada vaikset privaatmissat. Kuuekümnendaastaselt loobus Stipa ka preestriametist ning abiellus. Tal on kaks last, poeg ja tütar.

Intervjuus isa Rein Öunapuule ("Kiriku Elu" septembris 1990) mõtiskles Johannes Stipa oma elu üle nii: "Tegin Helsingis väga intensiivselt tööd - teadlasena, mitte preestrina ... kahjuks. Ometi on minu elus olnud alati millestki puudus. Minu soome-ugri keelteõpingud olid tegelikult igatsuse väljenduseks Eestimaa järele. Ma ei kahtle, et kui poleks tulnud sõda, töötaksin tänaseni preestrina Eestimaal ja minu saatust oleks ilmselt kujunenud õnnelikumaks kui see, mida olen tunda saanud. Eesti on mulle alati jäänud lähedaseks, läksin ju vabatahtlikult teenima seda maad ja andusin sellele ülesandele jäägitult. Nii tundsin end pärast seda, kui mõistsin, et Eestisse tagasiteed enam pole, nagu merepiirita riiki elama sunnitud meremees. See kurb saatust on tumestanud kogu minu elu ja ma loodan, et kellelgi teist, tänapäeva Eesti katoliiklastest, ei tule samasugust saatust kogeda."

Eluloo koostamisel on kasutatud avaldatud ja avaldamata intervjuusid.

□ Johannes Stipa (pildil paremal) 1992. aasta kevadel Tallinnas.

Järelehüüdeks ...

Ma ei saa enam helistada tuttavale numbril, ega kuule vastamas vana mehe rõõmsat häält: "Hei, wie geht's!", ei kuule küsimusi selle kohta, kuidas läheb eesti katoliiklastel. Ma ei saa enam nautida imehea veinitud ja külalislahkust. Jumal on oma sulase ära kutsunud.

Hea oli, et ma õppisin tundma seda suurepärasest inimest, ja jõudsin 1989. aastal viimasel hetkel üles kirjutada tema mälestused - mõned kuud hiljem, pärast viimase uurimustöö, 450-leheküljelise raamatu "Finnisch-ugrische Sprachforschung" valmimist tuhmus ta mälu väga kiiresti. Hea oli, et möödunud kevadel, nädal pärast Ülestõusmispühi, jõudis ta veel viimast korda Eestit külastada, kohtuda vanade ja uute sõpradega, et ta nägi meid ja meie nägime teda.

Nüüd oleme meie siin-, tema sealpool. Palvetagem üksteise eest, et me kord kokku saaksime seal, kus maisest segadusest tingitud teadmatust otsa saab. Seal, kus inimene on taas parimas jõus nagu oma noorusaastatel; seal kus Jumal on inimese proovile pannud ja leidnud ta enese väärilise olevat.

- isa Rein

Thomas Merton

MÖTISKLUSI ÜKSINDUSES

III

Vaimulik elu ei ole vaimne elu. See ei ole ainult mõte. Niisamuti pole see ka meeleline elu, tunnete elu - see ei ole vaimuliku ja jumaliku "tundmine" ega meeltega kogemine.

Aga vaimulik elu ei välista mõtlemist ega tundeid. Ta vajab neid mõlemaid. See pole elu, mis keskendub ainult hinge "kõrghetkedele". See pole elu, mis välistab meeled, kujutlusvõime ja ihu. Kui nii oleks, suudaks seda elada vaid mõni üksik. Ja teisalt: kui vaimulik elu oleks seesugune, siis polekski ta mingi õige elu. Kui inimesele kord juba on antud elada, peab temas elama kõik: keha, hing, meel, süda, vaim. Kõike tuleb ülendada ja muuta uueks Jumalas - usus ja armastuses.

On tarbetu mõtiskleda jumalikust ainult "mõteldes". Veel asjatam on lükkida sõnu üksteise järel ritta ja siis mediteerida saadud tulemuse üle.

Puhtalt vaimne elu võib olla hukatuslik, kui ta viib selleni, et asendame elu mõtlemisega ja teod aadetega. Inimese funktsioneerimine ei ole oma olemuselt puhtalt vaimne, sest inimene ei ole kehatu mõistus.

Meie saatus on elada teoks see, mida mõtleme. Sest kui me ei teosta elus seda, mida teame, siis tegelikult me ei teagi seda. Alles siis, kui oma tegevusega teeme teadmise osaks iseendast, pääseme sisse tege-
likkusesse, mida väljendavad mõisted.

Elamine mõistusliku loomana pole see, et mõtleme nagu inimene, kuid elame nagu loom. Me peame nii mõtlema kui ka elama inimesena. See jääb pelgaks illusiooniks, kui püüame elada nii, nagu need olemise kaks abstraktset osa (mõistuslikkus ja loomaliiklus) oleksid teineteisest lahus, justkui kaks erinevat reaalsust. Me oleme tervik: hing ja ihu. Kui me ei ela tervikuna, siis peame surema.

Elamine ei ole mõtlemine. Väljaspool meid asuv objektiivne reaalsus vormib mõtet ja juhib seda. Elamine on see, et mõte sobitatakse eluga ja elu mõtlemisega - nii et me pidevalt kasvame, pidevalt kogeme uut vanas ja vana uues. Selle tõttu on elu alati uus.

IV

Iseenda võitmine on sisemine võitlus, mida me ei võitle omal jõul, vaid Püha Vaimu abiga. Lõppude lõpuks on iseenda võitmine andumine.

Aga enne kui võime anduda, loobuda iseendast, peame saama iseendaks, sest keegi ei saa loobuda millestki, mida tal ei ole.

See tähendab: me peame suutma ennast valitsema, et võiksime loovutada oma tahte Kristuse kätte. Tema võidab võitluse, mida me omal jõul ei suuda lõpuni võidelda.

Enesevalitsemiseks on vaja teatud määral enesusaldu ja pisut võidutahet. Ja et seda võidutahet elus hoida, peame saama tunda võidu maitset. Me peame teadma, mis on võit, ja see peab meeldima meile rohkem kui kaotus. Kui vooruste poole püüdev inimene võitleb mõistete tasandil ja tal ei ole käega katsutavat kogemust, siis pole tal lootust. Sest ehkki ta teoreetiliselt laidaks kuipalju kordi tahes mingit pahet, ometi ei suuda ta piisava tugevusega tunnista ennast tolle pahe vastandvooruse poolehoidjaks.

Iga inimene soovib vaistlikult head ja püüab vältida kurja. Aga senikaua kui me ei tea, mida tähendab olla hea, ei kannata see tahtmine vilja. Pühakspeetud inimeste teeseldud voorused hävitavad sageli inimestes tahtmise head teha. Patustajate silm fikseerib täpselt kõik näilised voorused, ning seejuures on neil tavaliselt äärmuslik ettekujutus, kuidas voorused peaksid "heast inimesest" välja paistma. Kui nad näevad hea inimese juures voorusi, mis pole sama elujõulised ja huvitavad kui nende endi pahed, siis jõuavad nad järeldusele, et voorustel polegi tähtsust. Nad pöörduvad tagasi selle juurde, mis neil juba oli, ehkki oma südamepõhjas seda põlastavad.

Aga kui meil ei ole ainsatki voorust? Kuidas võime siis kogeda hea teo jõudu? Jumala arm laseb meis Issanda Kristuse läbi targata tahtmise head teha. See tahtmine on eelaimus sellest, mida see hea endast kujutab. Ta annab meile võime armastada voorusi juba enne, kui oleme need omandanud.

Arm, mis on ligimesearmastus, kätkeb endas kõik voorused. Need on armus sisalduvad võimalused. Need on nagu tammetõru südamikku talletatud lehed ja oksad. Tammetõrusse on sisestatud informatsioon selle kohta, mida tähendab olla tammepuu. Arm toob seemnetena kaasa kõik kristlikud voorused.

Erilised osasaamised armust panevad meid neid peidetud jõude ellu viima. Me mõistame, mida need tähendavad: Kristus tegutseb meie sees.

Heateost tekkivat rahulolu võib hiljemgi meelde tuletada. Mitte nii, et toidaksime selle abil enesekiitust, vaid selleks, et mäletaksime: vooruslikud teod on väärtuslikud ja teostatavad. Need on ka lihtsamad, kergemad ja viljakamad kui kurjad teod, mis tahavad esimesi kõigest väest takistada ja tühjaks teha.

Vale alandlikkus ei tohiks meilt röövida võidurõõmu. See kuulub meile ja on vajalik vaimulikuks eluks, vähemalt alguses.

On tõsi, et hiljem jäetakse meid üksi oma vigadega, mida me ei suuda võita. Siis peame muutuma nii alandlikuks, et jaksaksime võidelda võitmatuna tunduva vaenlase vastu, ehkki puudub vähimgi lootus võidurahulduse saamiseks. Võibolla palutakse meilt, et loobuksime sellestki rahulolust, mida head teod meile pakuvad, sest headeks tegudeks on vaja paremat põhjust kui tühipaljas rahulolemine. Aga enne kui võime sellest rahulolust loobuda, peame seda tundma. Iseenda võitmisest sündinud rahuldustunne on alguses möödapääsmatu. Meil ei tasuks seda karta.

V

Laiskus ja argus on vaimuliku elu kõige ohtlikumad vaenlased. Suurimat ohtu põhjustavad nad siis, kui maskeeruvad "arutlemiseks". See poleks vahest nii saatuslik, kui arupidamine ei kuuluks vaimuliku inimese kõige tähtsamate vooruste hulka. Just arutlemine õpetab meile, mis vahe on argusel ja arupidamisel. "Kui su silm on korras ... Katsu siis, et valgus, mis on sinu sees, ei oleks pimedus" (Lk 11,34-35).

Arutlus ütleb meile, mida Jumal meist tahab ja mida ei taha. Ta näitab meile sealjuures, et meie kohus on elada kooskõlas armu hingusega, mis meisse on puhutud, ja viia ellu ka teisi Jumala tahteavaldusi.

Laiskus ja argus seavad enda mugavuse ettepoole Jumala armastusest. Nad kardavad ebakindlat tulevikku, sest nad ei usalda Jumalat.

Arupidamine hoiatab meid asjatute pingutuste eest, kuid argpüksile on mistahes pingutus ilmaaegne. Arutledes saame selguse, millal pingutus on ilmaasjata ja millal vältimatu.

Laiskus ei võta riski. Arutlemine hoiab ära tarbetuid riske, kuid ergutab riskima siis, kui usk ja Jumala arm meilt seda nõuavad. Kui Jeesus lausus, et taevariigi ründajad kisuvad selle endile, siis tahtis ta ütelda, et niisuguse üritamisega kaasneb suur risk.

Kui me käime Kristuse järel, tuleb meil varem või hiljem seada ohtu kõik, mis meil on, et saaksime kätte kõik mis võimalik. Peame mängima õnnemänge nähtamatu pärast ja andma panuseks kõik, mida võime näha, maitsta ja tunda. Aga me teame, et katse on seda väärt, sest miski pole nii ebakindel kui möödavilksatav maailm. "Sest selle maailma nägu kaob" (1Kr 7, 31).

Kui meil pole julgust, ei suuda me mitte kunagi saavutada ehtsat lihtsust. Argus hoiab meid "kahepaiksena" ja nii kõigumegi oma kõhklustes maailma ja Jumala vahel. Sellises kahtlemises puudub tõeline usk - too usk on kõigest arvamus. Me pole kunagi milleski kindlad, sest tegelikult ei andu me kunagi nähtamatule Jumalale. Kõhklemine tapab lootuse. Me ei lase käsi lahti nähtavast tugipuust, ehkki teame, et ühel päeval ta kukub meie all kokku. Kõhklemine takistab meil palvetada - see ei julge midagi paluda, või kui palubki, siis on ta nii ebakindel, kas teda ikka võetakse kuulda, et püüab salamahiti tabada oma palves inimlikku mõõdutunnet, ja proovib ette ära aimata palvevastust (vrd. Jk 1,5-8).

Mis kasu on palvetamisest, kui palve ajal usaldame Jumalat nii vähe, et peame ise jooksujalu palvevastuse välja mõtlema?

VI

Väljaspool Kristuse armastust puudub tõeline vaimuelu. Vaimulik elu on antud meile ainult selle tõttu, et Tema meid armastab. Vaimulik elu on see, kui võtame vastu Püha Vaimu armu ja Tema inimesearmastuse, sest Jeesuse Pühim Süda soovib oma armastuses, et elaksime Tema Vaimu läbi - sama Vaimu kaudu, kes tuleb meisse Sõnast ja kes on Jeesuse armastus Isa vastu.

Kui tunneme, kui suur on Jeesuse armastus meie vastu, siis me ei kardaks kunagi Tema ette astuda viletsate, nõrkade, vaimus vaeste ja armetutena. Kui mõistame, mis tegelikult on Tema armastus, lähemegi

Tema juurde kõige meelsamini vaeste ja abitudena. Me ei häbene oma ahistust. Ahistus tuleb meile kasuks, kui ainus, mida otsime, on arm. Me võime oma abitusest rõõmu tunda, kui usume tõeliselt, et Tema vägi omandab täiuse meie nõrkuses.

Kui saame vaimulikult aru armastusest, mida Jumal meie vastu tunneb, oskame hinnata enda vaesust Tema lõppematu armu valguses.

Me peame oma vaesust armastama, nii nagu Jeesus seda armastab. Tema jaoks on meie vaesus nii väärtuslik, et Ta suri ristil, et tuua see oma Isa ette. Nii võime osa saada Tema lõppematu armu varadest.

Me peame armastama teiste vaesust, nii nagu Jeesus seda armastab. Peame nägema vaeseid Tema kaastundlike silmadega. Aga me ei suuda tõeliselt teistele kaasa tunda, kui me pole valmis nõustuma meile osutatava kaastundega, kui me ei oska vastu võtta enda pattude andeksandmist.

Me ei oska andeks anda enne, kui teame, mida tähendab andeks saada. Jeesuse armastus meie vastu tuleb meile elus nähtavale alles siis, kui anname andeks teineteisele. Kui anname andeks, siis kohtleme teisi samal viisil nagu Tema meid on kohelnud.

VII

Kristlane on inimene, kes on loobunud iseendast ja elab Kristuses. Ta elab usus lunastusse ja armastab oma Lunastajat, kes meid armastas ja meie eest suri. Kristlane elab peamiselt tulevase elu lootuses.

Lootus on askeetliku elu saladus. See tõrjub meist välja meie hindamisvõime ja tahte ning hülgab praeguse maailma. Mitte selleks, et meie või maailm oleksid halvad, vaid sellepärast, et oma praeguses olukorras pole me võimelised kasutama seda, mis meis ja maailmas head leidub. Aga me oleme rõõmsad lootuses. Lootuses tunneme heameelt kõigist loodud olenditest. Me ei rõõmusta nende üle nende eneste pärast, vaid tunneme rahuldust selle üle, missugused nad on Kristuses - täis töotust. Sest kõigi asjade ja olendite headus annab tunnistust Jumala headusest, ning Tema headus tagab, et Ta täidab ustavalt oma töotusi. Ta on lubanud meile uue taeva ja uue maa, ülestõusmise ja elu Kristuses. Enesesalga-

mine, mis usalda ennast täielikult Tema tootuste hoolde, ei ole kristlik enesesalgamine.

Issand, mul pole muud lootust kui üksnes Sinu Rist. Sina tegid oma alandlikkuse, kannatuse ja surmaga mind vabaks asjatust lootusest. Sa surmasid endas ajalise elu tühisuse ja andsid mulle kogu ajatuse, mis tõuseb üles surnuist.

Miks peaksin tahtma olla rikas, kui Sina olid vaene? Miks peaksin tahtma olla vägev ja kuulus inimeste silmis, kui valeprohvetite austajad heitsid kividega ning naelutasid risti külge Sinu, õige ja hüljatu? Miks peaksin hellitama oma südames siin-poolse õnne unelmat, kui see lootus on määratud pöörduma ahistuseks ja on tegelikult meelega?

Minu lootus on selle peal, mida silm pole kunagi näinud. Seepärast ära lase mul usaldada nähtavat tasu. Minu lootus on selle peal, mida inimsüda ei või tunda. Seepärast ära lase mul usaldada oma südame tundeid. Minu lootus on selle peal, mida inimese käsi pole eales puudutanud. Ära lase mul loota sellele, mida võib sõrmedega kombata. Surm päästab lahti mu sõrmede haarde ja tühi lootus lendab minema.

Luba mul usaldada Sinu armu, et ma ei loodaks iseendale. Luba minu lootusel püsida Sinu armastuses, et ma ei otsiks tuge tervisest, jõust, võimetest ega inimvõimalustest.

Kui ma usaldan Sind, saan endale kõike: jõudu, tervist ja tuge. Kõik tõstab mind üles taeva poole. Kui ma ei looda Sinule, muutub kõik minu jaoks hukatuslikuks.

VIII

Kõik patt on karistus sellesama päritud patu (pärispatu) eest, et inimene ei tunne Jumalat. See tähendab seda, et kõik patt on karistus tänamatuse eest. Sest ütleb ju püha Paulus (Rm 1,21) paganate kohta: Jumalat tundes ei ole nad Teda tõeliselt tundnud. Nad ei olnud tänulikud selle eest, et neile anti võimalus Teda tunda. Nad ei tundnud Teda tõeliselt, sest nende teadvus ei olnud rõõmus Teda armastades. Sest kui me Teda ei armasta, siis me tegelikult ei tunnegi Teda. Jumal on armastus. Deus caritas est.

Tänulikkus muudab täiuslikuks meie teadmise Jumalast: me oleme tänulikud ja rõõmustame, tohtides tunda, et Tema on armastus.

Euharistia - ülistus- ja tänuohver - on Jumala tundmisest leegitsev süda, sest Jeesus tänab ohvriga Isa ja ohverdab ennast täielikult Temale Isa au pärast, et meid lunastada meie pattudest. Kuidas võib see ohver meid aidata, kui me ei "tunne Teda selles ära"? "Mulle meeldib Jumala tundmine rohkem kui põletusohvrid" (Hos 6,6). Me ei tunne Teda, kui me ei tunne tänulikkust ega oska ülistada ühes Temaga Isa. Tänulikkuse ja tänamatuse vahel ei ole vaheastmeid. Need, kes ei ole tänulikud, hakkavad varsti kõige üle nurisema. Need, kes ei armasta, vihkavad. Vaimulik elus puudub ükskõiksus: on kas armastus või vihkamine. Seetõttu on leigus (näeb välja nagu ükskõiksus) vastumeelne ja sellest hoiatav. Leigus on armastuseks maskeerunud vihkamine.

Leigus, kus hing pole "külm ega ka kuum" - ei armasta ega vihka äratuntavalt - on seisund, milles inimene hoidub Jumalast kaugemale ja ei hooli Jumala tahtest. Väliselt ta teeb, nagu armastaks. Ta soovib ära hoida pahandusi ning proovib säilitada endast lugupidamise jäänuseid. Sellisesse olukorda jõuavad need, kes kunagi ei täna Jumalat armuosutuste eest. Kui inimene vastab siirusega Jumala headusele ja tunnistab, et on vastu võtnud kõik, mis talle anti, siis ei või ta olla vaid osaliselt ristiinimene. Ehtne tänumeel ei saa elada kõrvuti teesklemisega, nad lihtsalt ei sobi ühte. Tänulikkus teeb meid siiraks - kui ta ei tee, siis ei olegi tegemist õige tänulikkusega.

Tänulikkus on aga siiski midagi rohkemat kui vaimulik harjutus, enam kui sõnaline vormel. Me ei saa rahulduda sellega, et kõigest paneme tähele asju, mida Jumal meie heaks tegi, ja siis viisipärast täname Teda.

Tänulikkus on see, kui inimene tunnetab Jumala armastust kõiges, mida Ta meile on andnud - ja Ta on meile andnud kõik. Iga meie hingetõmme on Tema armastuse kingitus. Iga olemise hetk on arm, sest selle kaudu läheneb meile Tema armu lõppematu avarus. Sellepärast ei pea tänulikkus midagi enesestmõistetavaks, ei jäta mitte kunagi vastamata. See leiab üha virgutust uutest imedest ning ülistab Jumala headust. Tänulik inimene tunneb, et Jumal on hea - mitte kuulujuttude järgi, vaid enda kogemustest. Ja üksnes see tähendab tõeliselt midagi.

Jätkub "Kiriku Elus" 3/1993

Pühimast Kolmainsusest

Christoph Wrembek SJ

Toimetajalt. Lõpuks ometi on meil siis käes ka vastus, mille isa Wrembek kirjutas Ülo Pärniku kriitilisele artiklile ("KE" nr 8&9/92). Noh, ütlesid ju eestlased juba ammu, et kaua tehtud, kaunikene. Lubades "KE"-s nr 10/92 avaldada isa Wrembeki vastuse, ei osanud ma muidugi oodata sellist põhjalikku traktaati püha Kolmainsuse teemal, mida peab lausa läbi kahe lehenumbri jätkama. Kuid lubadus on lubadus, ja siin see siis on.

Lõppotsus jääb iga lugeja enda teha.

Mõned aastad tagasi esitas üks preester noorte vestlusringile küsimuse, missugust teemat meie kristlikust, katoliiklikust usust sooviksid nad käsitleda kõigepealt. Nad vastasid: "Kolmainsust! Võimatu on ette kujutada, kuidas üks Jumal saab üheaegselt olla kolm jumalat või kolm isikut! Milleks üldse Kolmainsus? Kas see on juba kirja pandud piiblis, või mõtlesid teoloogid selle välja?"

Meie intellekt on ääretult ülekoormatud!

Oma 30-päevastes vaimulikes harjutustes alustab püha Loyola Ignatius Jeesuse elu vaatlusi järgmise tekstiga: Vaadelgem seda, "kuidas kolm jumalikku isikut vaatavad inimestega täidetud maailma tasapinda või kumerust ja kuidas nad, nähes kõiki alla põrgusse minemas, otsustavad igavikust, et inimsoo päästmiseks peab teine isik saama inimeseks..."

Kui lähtuksime suure pühaku ja jumalatudnja sellest tekstist, võiksime saada ettekujutuse, et Jeesuse maapealse elu ajal oli taevas ainult kaks jumalikku isikut ... Ja kui Püha Vaim laskus Maarja ja hiljem Jeesuse peale, jäi taevasse järele üksainus jumalik isik - Isa.

Meie usk tegeleb pidevalt ettekujutustega, mis pärinevad meie maapealsest reaalsusest. Teisiti pole see võimalik. Kui kanname nüüd need ettekujutused

otseteed üle Jumalale, kes on "täielikult teine", jõuame paratamatult Jumala väärnimõistmiseni. Nii juhtus see näiteks islami rajaja Muhamediga (peale 900 miljoni kristlase* on maakeral veel umbes samapalju islamiusulisi). Muhamed heitis kristlastele ette, et need olevat loobunud piibli rangest monoteismist (ühe jumala usust) ja uskuvat selle asemel kolme jumalasse.

Muhamed oletas ekslikult (tollal levinud segaste ettekujutuste põhjal), et kristlased austavad Maarjat koos Püha Vaimuga kui kolmandat jumalat kõrvuti Jeesuse ja Jumalaga. Sellest ei ole kirjutatud ka Vanas Testamendis, vastupidi, seal rõhutatakse et Jumal on üksainus. Veel tänapäevalgi püsib meie evangeelsete vendade ja õdede hulgas mure, et mõningad katoliiklased kummardavad Maarjat kui Jumalat.

Kui võtame lisaks kunsti poolt kujutatut, nagu näiteks Andrei Rubljovi kuulsa ikooni "Kolm inglit Mamre salus" (ca 1425), mis kujutab Püha Kolmainsust, või need paljud kristlikult õhtumaalt pärit maalid, millel kujutatakse Jumal-Isa (pika valge habeme ja krooniga) ristil rippuva Pojaga süles ja nende kohal tuvina lendlemas Püha Vaimu, tekib jällegi küsimus, kuidas peaks Püha Kolmainsust "õigesti" ette kujutama. Sest kunst oma piltlikkusega vermib meie usku kaugelelt enam kui abstraktsed teoloogilised avaldused. Kas on siis Jumal ainult üks või on teda kolm?

Seesama püha Ignatius, kes räägib Pühast Kolmainsusest nii inimliku näitlikusega (ja keda arvatakse Kiriku suurimate müstikute hulka), ütleb teisel, et ta tundis Pühima Kolmainsuse vastu suurimat hardust ja palvetas iga päev eraldi kolme isiku poole. Et ta aga ka Kolmainsuse poole palvetas, tekkis tal äkki küsimus, miks palvetab ta Kolmainsuse poole nelja palvega... Ja kui ta ühel päeval palvetas neitsi Maarja palveid, hakkas temas tasapisi kujunema Pühima Kolmainsuse mõistmine kui nägemus kolmest klahvist...

* Siinkohal teeb autor parandamist vajava faktivea - maailmas on kristlasi kokku silski üle 1,7 miljardil! Arv 900 miljonit (ja ülegi) käib katoliiklaste kohta, keda seega on laias laastus sama palju kui muhameedlasi. Toimetaja.

Rüü kolm volti (s.k. sõnamäng: *die Falte* - volt, *Die Dreifaltigkeit* - Kolmainus. - *tõlk*) või muusika-riista kolm klahvi - meie keelekujundid ja kogemus ei küündi ilmselt ligilähedalegi sellele, mida "näeb" armust valgustatud intellekt. Meie mõistus ja selle praktilised väljendusvõimalused on peaaegu võimetud üle kandma Jumala lõputut saladust maise keele kitsastesse piiridesse.

Juba oma igapäevastest kogemustest teame, et eriti ilusaid või eriti hirmsaid juhtumusi on peaaegu võimatu sõnadesse panna. Harilikult takerdume ja hakkame sõnu otsima. Kogetu, see mida me tunneme, on lihtsalt suurem kui meie keel. Seepärast ütleme siis sageli, et seda ei saa kirjeldada, vaid tuleb ise läbi elada.

Seepärast otsis Jeesuski mitmeid võrdlusi "taevariigi" kohta (näit. Mt.13,1-53), kuna inimkeeles väljendatuna ei oleks piisanud ühest tähendamissõnast et seletada, mida "taevariigi" all mõeldakse.

Kui palju rohkem käib see reaalsuse suurima saladuse, Jumala enda kohta! Seega on ükskõik, kas me ütleme: Jumal on "üks" või Jumal on "kolmainus" - kummastki (!) ei piisa, kumbagi ei suuda me mõista! Me küll arvame, et kujutame endale ette, mida tähendab, et Jumal on "üks". Aga kui me ei taha kinni jääda maistesse arusaamadesse, siis käib meil niisamuti üle jõu mõista teist väidet, et Jumal on "kolmainus" ja kolmainuna üks! Kuidas saaksidki matemaatilised arvud väljendada Jumala olemust! Otsustav on küsimus: Mida on Jumal ise ilmutanud?

Aga kui meie keel põhimõtteliselt ei võimalda Jumalast vääriliselt rääkida - kui ta seda suudaks, siis oleks Jumal midagi meie maise reaalsuse taolist ega oleks enam see "täiesti teine" - siis kerkib uus küsimus: kuidas saame siis üldse Jumalast, sellest põhjatust saladusest, rääkida?

Kõigepealt kaks lühikest vastust:

1. Jumal tahtis end meile ilmutada, et me "teda ära tunneksime", alates enda ilmutamisest Moosesele: "Ma olen see, kes ma olen" (2 Mo 3,14) läbi Heseieli ("siis peavad nad tundma, et mina olen Issand" on selle prohveti kõige sagedamini korduv ütlus) kuni kirjani filiplastele "et ma tunneksin ära tema"(3,10) või efeslastele "ja ära tunda Kristuse armastuse, mis ületab kõik tunnetuse" (3,19) või koloslastele: "et saaksid kinnitust nende südamed, olles kokku liidetud armastuses ja täieliku mõistmise kogu rikusesse, ning tunnetaksid Jumala saladuse, Kristuse" (2,2). Kui Jumal, kes on armastus, tahab end inimestele ilmutada, siis peab ta neile andma ka võimaluse, "Jumala tahtmise saladust" (Ef 1,9) mõista ja väljendada.

2. Kõik meie arusaamised ja väljendused üheainsa kolmainu Jumala saladusest võivad toimuda vaid "osutamise" kaudu. Teoloogilise väljendina analoogia abil. Me võime Jumalast rääkida vaid analoogia põhjal. "Analoogia" tähendab kolmekordset sammu: 1) positiivset - on nagu ..., 2) negatiivset - ... aga ometi täiesti teistmoodi! ja 3) ületavat - ... ja siiski lõputult enamat!

Siit võime juba teha esimese tagasihoidliku järelduse Jumalast rääkimise kohta. Kui me ütleme: Jumal on üks ja Jumal on kolmainus, siis tähendab see täpselt võttes, et ta on nagu "üks" ja nagu "kolm", aga ometi hoopis teistsugune ja siiski midagi lõputult enamat.

Mida me iganes Jumalast oma maise keele väljenditega ka räägiksime, on see ühtaegu nii õige kui ka vale, lihtsalt sellepärast, et Jumal ületab kõik meie mõistmise ja sõnad! Juba Vanas Testamendis on see arusaam tajutatav: sa ei pea endale Jumalast kuju tegema! Ja sedasama mõtlevad ka müstikud, kui nad ütlevad, et kõik väljaõeldu ei küündi ligilähedalegi sellele, mida nad läbi elasid ja nägid.

Mida räägib Vana Testament Kolmainsast Jumalast?

Pühakirja vanimad tekstid ei räägi "kolmainsast" Jumalast. Pigem leiame sealt Iisraeli püüdlust rõhutada, et "Jahve" ehk "El" on ainus Jumal (näit. 5 Mo 6,4). Iisraeli usukeskkonda mõjustas Kaanan, ja kaananlased kummardasid mitut jumalat. Tolleaegsed inimesed ei olnud "triniteedi" jaoks veel küpsed. Vastupidi, kõigepealt pidi polüteismi üle võidule pääsema usk, et ei ole olemas ühtegi muud Jumalat peale Tema - Sõnuleletamatu, kes on loonud kõik: taeva ja maa, ja kes ei ole tehtud inimkätega. Kuid ümbritsevat keskkonda polnud võimalik täielikult välja lülitada, sest kohati (näit. Ps 96,4 jj) on kirjas: Tema on Jumal üle kõikide jumalate!

Et seda mõista, peame nüüd tähelepanu pöörama ühele teisele, väga tähtsale asjale, nimelt, et meie arusaamine Jumala ilmutusest toimub enamasti ainult ajaloolises protsessis ja järk-järgult. Seejuures on oluline koht väljakutsel, mille esitavad ajale iseloomulikud voolud, mille üheksülgusest või võltsimisest tuleb jagu saada. Me leiame seda ka triniteedi õpetuse arenguloos. Inimese tunnetus toimub peaaegu kõikjal aegamööda, tükkahaaval, ja paljutki unustatakse või mõistetakse valesti. Sellal kui Jumal ilmutab pidevalt kogu oma tõe, vajame meie, inimesed, aega, et keele igavesti ebapiisavaks jäävate sõnade abil

samm-samult üha paremini mõista ja näha, missugune on Jumal tõeliselt.

Ei ole niisiis üldsegi vajalik, et täielik tunnetus kogu ilmutusest oleks olemas juba Vanas Testamendis! Piisaks sellestki, kui leiaksime osakesi, jälgi. Ja neid me leiame!

Päris Piibli alguses on kirjas, et "Jumala Vaim" hõljus vete kohal. Natuke hiljem, 1. Moosese raamatus (18) kuuleme saladuslikust külaskäigust: "Ja Jehoova ilmutas ennast temale Mamre tammikus ... Ta tõstis oma silmad üles ja vaatas, ning ennäe, kolm meest seisid ta ees ..." Aga need on tõepoolest alles kujundid, mis iseenesest veel midagi ei määra, vaid saavad tähenduse alles Jumala ilmutuse kaudu Jeesuses.

Võib-olla on Vana Testamendi ütlused "tarkuse" kohta (näit. Õp 8,22-36) samal ajal ka esimesed väljendused Jumala kolmanda isiku kohta.

Viimaste päevade vaidluse ajal Jeruusalemmas esitab Jeesus variseridele kummalise küsimuse: "Mida te arvate Messia kohta: kelle poeg ta on?" (Mt 22, 41-46). Ja Jeesus tsiteerib oma piiblist, Vanast Testamendist, Ps 110,1: "Jahve ütles minu Issandale ..." ja lisab jahmatava küsimuse: "Kui Taavet teda Issandaks nimetab, kuidas saab ta siis olla Taaveti poeg?" Sellele ei osanud nad vastata. Näib, nagu oleks Jeesus (kui inimene) arutlenud Jumala ja Messia suhete üle, omaenda "Jumal olemise" ja inimeste hulgas viibimise üle. Jeesuse tõlgenduses saab see psalmirida esimeseks "viiteks" kolmainsale Jumalale.

Tekstideks, mis aitasid noorel kristlaskonnal Messia tähendust mõista, olid Jesaja nn. "jumalasalase" laulud. Näit. Jes 42,1: "Vaata, see on mu sulane, kellesse ma olen kiindunud, mu valitu, kellest mu hingel on hea meel! Ma olen pannud oma vaimu tema üle ..." kuni Jes 53,10: "Aga Jahve arvas heaks teda alandada haigustega: kui ta oma hinge on andnud süüohvriks ..."

Jälle vastandatakse "Issandat" ja tema "väljavali tud sulast", kelles meie, kristlased, tunneme selgelt ära Kristuse. Juttu on isegi "Vaimust", kelle "Issand" oma "sulase" üle paneb.

Toetudes nendele ja arvukatele muudele tekstidele ootavad paljud jeesuseaegsed juudid "Messiat" (kuid maa poliitilisest olukorrast tingituna pigem sõjakat Messiat), kes "lohutaks" oma rahvast (Js 52,9; üks Messia nimetusi on sellest lähtuvalt "Iisraeli Lohutus", teine "Joosepi poeg") - kuid Jumal saatis lapse: "Sest meile sünnib laps, meile antakse poeg ..." Nii kuulutas juba prohvet Jesaja (9,5), asetades sellega järjekorde kivikese Kolmainsuse ilmutuseterviku mosaiiki.

Kõik need jäljed viivad Jeesuse juurde. Temas ühineb "poolik", trinitaarsed väljendused, millega tehti algust Vanas Testamendis, täielikuks tõeks. Seda ei ole võimalik ületada. Võime vaid proovida pidevalt ja üha uuesti sellest ammutada ja seda mõista.

Mida räägib Jeesus iseendast? Isast? Pühast Vaimust?

Pühalt õhtusöömaajal rahustab Jeesus apostel Filip-pust, kes oli palunud: "Näita meile Isa", vastusega: "Kes mind on näinud, see on näinud Isa" (Jh 14,9) "Mina ja Isa oleme üks" (Jh 10,30). Üks mitte identsuse tähenduses, sest teises kohas ütleb Jeesus: "Kõik on mu Isa andnud minu kätte ja keegi teine ei tunne Poega kui ainult Isa ega keegi tunne Isa kui ainult Poeg ja see, kellele iganes Poeg tahab seda ilmutada." (Mt 11,27). Selle Isa poole palvetab Jeesus Keetsemani aias: "Ja kõik, mis on minu oma, on sinu, ja mis on sinu oma, on minu..." (Jh 17,10). Sügavaimale ühtsusele toetudes võib Jeesus ka öelda: "... minuga on Tema, kes Ta mind on läkitanud." (Jh 8,16) "Mina tunnen teda, sest ma olen Temast ja Tema on mind läkitanud..." (Jh 7,29) Aga samas kehtib: "... sest minu Isa on suurem kui mina" (Jh 14,28). Temast lähtub Jeesus, Tema juurde pöördub ta tagasi (Jh 16,28). "Vahepealse aja" kohta käib, et Poeg ei saa teha midagi iseenesest, vaid "... mida Isa teeb, seda teeb Poeg nõndasamuti." (Jh 5,19). Aga kõik, mida Poeg teeb, on kokku võetud sõnadesse: "... et armastus, millega sa mind oled armastanud, oleks nendes ja mina oleksin nendes." (Jh 17,26)

Kahtlemata leiab kõige selgemad ütlused "Isa" ja "Poja" kohta Johannese evangeeliumist. Seal leiduvad ka kõige meeldejääävamad sõnad Püha Vaimu kohta: "Ja mina palun Isa, ja tema annab teile teise Lohutaja, et see teie juurde jääks igavesti, tõe Vaimu ..." (Jh 14,16jj). See Lohutaja, kelle Isa Jeesuse nimel saadab, "... õpetab teile kõik ja tuletab teile meelde kõik, mis mina olen öelnud." (Jh 14,26) "Kõik, mis Isal on, see on minu päralt" ja sellest võtab Vaim ja kuulutab ja juhatab kõigesse tõesse. (Jh 16,13.15). Jah, Isa ja mina, "me tuleme tema juurde ja teeme eluaseme tema juurde." (Jh 14,23), et kõik "oleksid üks nagu meie oleme üks: mina nendes ja sina minus." (Jh 17,23)

Neile ja teistele sõnadele Uues Testamendis vastavalt on Luuka evangeeliumis: "Ja vaata, mina läkitan teie peale oma Isa töotuse." (Lk 24,49). Ja oma esimeses jutluses Nelipühil ütleb Peetrus üsna hästi, mida tähendavad Jeesuse ristilöömine ja ülen-datud saamine: "Et ta nüüd Jumala parema käe läbi

on ülendatud ja on Isalt saanud Püha Vaimu töötuse, siis on tema selle välja valanud, nõnda nagu te nüüd näete ja kuulete." (Ap 2,33)

Eelnevaga liituvad tihedalt mitmed kohad apostel Pauluse kirjadest, nagu: "Tema on nähtamatu Jumala nägu, esmasündinu kõige loodu hulgas" (Kl 1,15), sest "Jumala armastus on välja valatud meie südamesse Püha Vaimu läbi, kes meile on antud." (Ro 5, 5) või: "te olete saanud lapseõiguse vaimu, mille tõttu me hüüame: Abba, isa!" (Ro 8,15)

Üks ilusamaid lausumisi Kolmainsuse kohta, mida me kasutame Püha Missa alguses, on Pauluse 2. kirjas korintlastele: "Issanda Jeesuse Kristuse arm, Jumala armastus ja Püha Vaimu osadus olgu teie kõikidega!" (2 Ko 13,13). Samal tasemel, olgugi et alles 100. a. paiku tekkinud, on Surnuist Ülestõusnu ristimiskäsk oma jüngeritele: "Minge siis ja tehke minu jüngeriteks kõik minu rahvad, neid ristides Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimesse." (Mt 28,19)

Lugedes neid kohti Isa, Poja ja Püha Vaimu kohta Uue Testamendi ilmutustest ja neist rõõmu tundes, võib tekkida küsimus, kuidas võisid need Jeesuse selged ja ilusad sõnad viia teoloogia raskeima traktaadini? Milleks on üldse veel vajalikud teoloogide abstraktset mõistet Jumalast kõneldes, kui võiks ju ometigi rääkida lihtsalt, nagu Jeesus?

Aga nõnda, kui juba Filippus ei saanud kõigest aru ja küsimusi esitas, nõnda nagu jüngerid tollal ikka ja jälle küsisid (näit. mis on tähendamissõnade tagamõtteks), nõnda ei mõista ka paljud tänapäeva inimesed ja esitavad küsimusi. Nõnda võib küsida, kas Püha Vaim ei võiks teatud juhul olla ainult "jõud"? Lõppeks pole ju üheski Uue Testamendi tekstis räägitud Pühast Vaimust kui isikust, ka mitte "Kolmainsusest"! Jah, võib koguni küsida, kuidas mõista seda, et Jeesus on "Poeg"? Ühes kõnes Templiväljakul (Ap 3,11-26) nimetab Peetrus oma õpetajat, Messiat "sulane Jeesuseks". Ja Paulus nimetab Jeesus Kristust ainult ühes kohas "Jumalaks" (Ro 9,5).

Me satume siin asjaoludele, mis sarnanevad juba eespool nimetatuga: Jumala tõe igavest ja täielikku ilmutust kogu selle sügavuses suudab inimene haarta ja mõista ainult vähehaaval. Küsimused kujutavad endast teed sinnapoole. Jumal soovib meie küsimusi, selleks, et hakkaksime teda ikka rohkem ja rohkem tunnetama.

Pühimat Kolmainsust puudutava kirikliku õpetuse sisu ja eesmärk seisneb kolmes ülesandes: 1. töötada välja mõisted, mille abil saaks kolmainu Jumala uustestamentlikku ilmutust formuleerida usutunnistusse; 2. seda ilmutust kontekstis (Vana Testamendi,

iseenda, teiste teadustega) kujutada; 3. muuta see meie kristliku usu keskpunktina tunnetatavaks.

See on vajalik, kuna Pühakirjas endas ei ole õpetust Triniteedist. Jeesus rääkis lihtsalt Isast, Vaimust, Pojast. Milline tõelus peitub selle taga, seda avab meie jaoks Püha Vaim, et me Jumalat veelgi rohkem kiidaksime ja üksteist veelgi rohkem teeniksime.

1. Faas: vanatestamentlik-juudi monoteism ja Jeesus räägivad Isast, Pojast ja Vaimust.

Esimesed jüngerid, esimesed kristlased olid juudid. Nii nagu Jeesuski. Nende jaoks kehtis range monoteism: Jumal on üks ja ainus: "Sul ei tohi olla muid jumalaid minu palge kõrval" (2 Mo 20,3). Jeesus aga rääkis Jumalast kui Isast ja Pojast ja Vaimust. Kolmainu õpetuse arengu esimeses faasis oli vaja need kaks ilmutust omavahel kooskõlla viia. Jeesuse, Salvitu (Messia) vastasseisu Jumalaga (Isaga, kes ta oli saanud) tuli kujutada nii, et jääks alles Jumala terviklikkus, jagamatus.

Lähtudes kümne käsu esimest käsust oli oluline säilitada kõigepealt Jumala terviklikkus ja üksiolemine. Noet Smyrnast, Praxeas ja III sajandil Sabellius ütlesid, et "... väljendid nagu Jumal Poeg, Jumal Isa ja Jumal Püha Vaim olevat vaid Jumala erinevad avaldumisviisid ("modi", sellest eksiõpetus modalism või ka monarhianism). Need ei võimaldanud teha mingit järeldust Jumala sisemisest olemusest. Selle õpetuse soov oli võimalikult lihtsalt teatavaks teha, et ka kristlus tunneb ainult ühte Jumalat.

Seevastu osutasid teised teoloogid paljudele Jeesuse ütlustele, nagu näit.: "Kes mind näeb, näeb Isa!", ning ütlesid, et viisist, kuidas Jumal näitab end väljapoole, saab meile ilmsiks tema sisemine olemus. Nii nagu toimib Jumal Jeesuses ja Jeesuse läbi, Vaimus ja Vaimu läbi, nii saab meile ilmsiks tema sisemine olemus, olemine Jumalal. Jeesus ja Vaim ei ole mitte ainult avaldumisvormid, vaid ilmutavad, missugune on Jumal iseeneses.

Pärast seda korrektuuri muutus vajalikuks selgitada täpsemalt reaalseid erinevusi Isa, Poja ja Vaimu vahel. See viis järgmisesse arengufaasi õpetuse Kolmainsast Jumalast.

Järgneb "KE"-s 3/93

Tõlge: Tiiu Relve
Täpsustused teoloogilise keele osas:
isa Rein Öunapuu

ANTITRINITAARSED EKSIÖPETUSED AJALOOS JA TÄNAPÄEVAL

Kristlus puutus eksiöpetustega kokku juba oma algaegadel. Jumala ja Kristuse kirik võitles tõe eest, toetudes apostlite katkematule ametijärjepidevusele, ning laskis end juhtida kirikuisadel. Esimestena astusid Kristuse jumalikkuse vastu välja juudi eksiöpetajad, Cerinth ja ebioniidid (L.Ott, "Grundriss der Dogmatik")

Matemaatilise ja loogilise tõe kõrval eksisteerib ka teoloogiline tõde. Viimasesse suhtuvad mõned meie kaasaegsed teadlased evolutsiooniprintsiibi alusel kui millessegi, mida tuleb näha muutuvana, mida tuleb kohandada ümbritseva maailmaga. Tavaliselt tulevad nad välja lausa uute mõistetega. Kuid Jumal jääb absoluudiks, samuti ka tema ilmutatud tõde. Uskumiseks antud tõed, mille hulka kuuluvad ka ilmutuse otsesed määratlused, ei saa muutuda - ükskõik millised keerdkäike peaks ajalugu ka tegema.

Lõpetuseks sõnad kardinal Klemens August von Galenilt, *Münsteri lõvilt*: "Ärge laske end eksitada!"

Aeg Eksiöpetus

II 1. MONARHIANISM

sojand Õpetas, et Jumal on ainult üks isik. Õpetus jagunes kaheks vooluks:

1.1 Dünaamiline ehk **adoptionistlik monarhianism** õpetas, et Jeesus on üksnes Pühast Vaimust ja neitsist sündinud inimene, kes ristimist vastu võttes sai Jumalalt erilise vöe ja keda Jumal oma "justkui pojaks" vastu võttis.

III 1.2 Patripassiaanlik ehk **modaalne monarhianism** tunnustas küll Kristuse jumalikkust, kuid pidas Jumalat üheks isikuks, kes sai Jeesuses inimeseks ja kannatas. Jumalal arvati olevat üks hüpostaas ja kalm prosopat (näitlejamaski, rolli), ilmumisviisi. Loomises ilmutas Jumal end Isana, lunastuses Pojana ja pühitsuses Püha Vaimuna.

IV 2. SUBORDINATSIANISM

sojand Sabelliaanliku modalismi vastand. Tunnistab küll Jumala kolme isikut, kuid annab eesõiguse Jumalale Isale, eitab Jumala kolme isiku võrdsust.

2.1 Arianism. Jumala Logos ei ole igavikust. Ta ei ole Jumalast sündinud, vaid loodud, enne kõike loodut. Ta ei ole Isaga olemuselt üks, muutuv ja arenev. Ta ei ole Jumal sõna täsisel mõttes, vaid Jumal on ta tema teenete eest Pojaks ülendatud

2.2 Semiarianism. Kompromiss arianaide (anhomiitide) ja Nikea kirikukogu poolehoidjate (homousiitide) põhimõtetest. Nad õpetasid, et Poeg on Isa samane kõiges (siit nimi homiidid), kuid ometi on ta loodud, mitte sündinud. Segasid 14 aasta vältel 19 sinodi toimumist.

2.3 Makedonianism. Arianismikomeedi saba, selle loogiline jätk. Arius arvas, et Poeg on loodud Isa poolt, kes on kõige looja, ning Püha Vaim on omakorda Poja poolt loodud. Pärast võitu arianismi üle (Milaanos 355) levis semiarianismist võrsunud pneumatomahide sekt, kes pidasid Püha Vaimu inglismaseks loodud olendiks.

Peam. esindajad Vastuaktsioonid

Nahaparkal **Theodotas** Bütsantsist (elas alates 190. a. Roomas)
Paul Samosatast, Antiookia piiskop,
Piiskop Photinus Sirmiumist.
Noetus Smyrnast, usukannataja
Praxeas
Sabellius

Mõisteti hukka paavst Victor I (189-198) poolt ja heideti kirikust välja.
Antiookia sinodil 268 kuulutati hereetikuks.
Sirmiumi sinodil 351 kuulutati hereetikuks.
Peamisteks vastasteks olid Hippolytus ja Tertullianus.
Paavst Callistuse (217-222) kirikuvanne.
Pkp. Dionysius Suur (Aleksandrias 247-264) sai eksiöpetuse üle võidu. Paavst Dionysius (259-268) mõistis selle autoritaivselt hukka.

Aleksandria presbüter
Arius (+336)

Basilius Ankyrast, Eustatius Sebastest, Makedonius Konstantinoopolist, Auxentius Milaanast.

Vaated pärinevad arvat. piiskop **Makedoniuselt Konstantinoopolist** (kes 360 aastal maha võeti ja mõne aasta pärast suri).

Eksiöpetus mõisteti hukka Nikea kirikukogul (325). Seal seati arianismi vastulause usutunnistusse: Jeesus on Jumala Poeg ja Isaga olemuselt üks, kes on Jumalast sündinud ja osaline tema loometöös - tõeline Jumal.

Suur osa eksiöpetajatest lõpetas pagenduses.

Püha Vaimu jumalikkust kaitsesid paljud kirikuisad: Athanasius, Basilius, Gregorius Nazianzist, Gegerius Nyssast, Didymus Aleksandriast. Eksiöpetus mõisteti hukka Aleksandria sin. (362), II Üldkk. Konstantinoopolis (381), paavst Damasuse poolt Rooma sin. 382. Usutunnistuses lisatakse Pühale Vaimule jumalik atribuut: "... ja Pühasse Vaimusse, Issandasse, kes elu annab".

3. TRITEISM

VI sajand **3.1** Kristlik Aristotelese uurija Johannes Philoponus identifitseeris Kristuses nii loomuse kui isiku ja jõudis oma kristoloogias monofüsiitlusse (Kristus on ainult Jumal), Kolmainusõpetuses aga triteismi, kus Jumala kolm isikut on kolm individuaalset jumalust, nii nagu kolm inimest on oma olemuselt kolm inimest, nii pidid ka Jumala isikud erinema üksteisest mitte oma arvuliselt vaid spetsiifiliselt olemuselt.

XII sajand **3.2 Nominalism.** Kanoonik Roscelin Compiègne õpetas, et ainult indiviid kuulub reaalsusse, sellepärast on Jumala kolm realiteeti lahuselevad. Need kuuluvad kokku ainult moraalselt, Jumala tahte ja võe näol, nii nagu kolm inimest või kolm inglit.

3.3 Ekstsessiivne realism. Gilbert Poitiersist astus Clairvaux' Bernardi vastu õpetusega, milles ta nägi vahet Jumala isikute ja olemuse vahel. Nii sai ta lõpuks maha kvatemitõediga (Kolm isikut + jumalus).

3.4 Ratsionalism. Petrus Abelard, kes oli tuntud meisterliku dialektikuna, vaidlustas ilmutuse ja nõudis, et ilmutus enne uskumist proovile pandaks. Bernhard Clairvaux vastas seepäele: "Ta räägib Kolmainususest nagu Arius, armust nagu Pelagius ja Kristuse isikust nagu Nestorius".

3.5 Abt Joachim Fiorest nägi kolme isiku ühtsust kollektiivsuseana.

XIII sajand **3.6** Anthon Günther õpetas, et absoluut käitkeb end eneseteostusprosessis teesi, antiteesi ja sünteesina. Sellepärast on ka Jumalat kujutatud kolmesena. Kolm substantsi on ühendatud teadvuse kaudu ja loovad nii ühe formaalse terviku.

XIX sajand

4. PROTESTANTISM

XVI sajand Luther osutas küll puudustele trinitaarses terminoloogias, kuid jättis usu Kolmainusasse Jumalasse puutumata. Praktikas proklamöeris ta **subjektivismi**, mis viis lõpuks kolmainusedogma eitamisele. Kiriku Jumalast seatud õpetusautoriteedi eitamise ja vaba piiblikäsitluse propageerimisega sai iga inimene õiguse arvata muuhulgas ka Kolmainususest mida ta ise tahab.

4.1 Antitrinitaariid õpetasid panteistlikku deismi.

XVII sajand **4.2 Sotsionism.** Üks puhta ratsionalismi vooludest jäi rangelt väga unitaarse jumalamõiste juurde. See kuulus asja juurde, kui ilmutusest püüti välja juurida kõik müsterioosne. Nii jäi jalgu ka Kolmainus. Isa kõrval jäi Kristus lihtsalt inimeseks, Püha Vaim - Jumala personifitseerimata väeks. Tänapäeva ratsionalistlik teoloogia kasutab küll trinitaarses terminoloogiat, kuid näeb Jumala 3 isikus üksnes tema jumalikke omadusi - väge, tarkust ja armu. Niisuguse käsitluse põhjuseks võib pidada poleemikat juutluse ja kristluse vahel. Harnacki järgi on juudi maailma kahene vormel - Jumal ja Mooses - asendunud kristluses teise samasugusega - Jumal ja Kristus, mida peeti antiteesiks esimesele vormele. Püha Vaim olevat hiljem lisatud.

5. PANEVOLUTIONISM

XX sajand Kristus on punkt alfa, kes on avaldanud mõju punktile oomega, millest kasvavad välja nii "uus loodu" kui "täiuslik inimene". Niisugust Kristust nimetas Chardin "kosmiliseks Kristuseks". Tema maailmapildis pole kohta ei armule ega patule, Kolmainususele, lihakssaamisele ega lunastusele; inglitele ega deemonitele. 1934. aastal kirjutab Chardin: "Ma lasen end täiesti teadlikult oma unistustest ja plaanidest kaasa haarata, mis viivad mind uue religiooni künnisele, milles jumalik, kui universumi integreeriv osa, ilmub lisaks juba olemasolevale tegevusse viidud universumile, modernse Jumalana, mis tõuseb esile neoliitilisest.

Johannes Philoponus
(+565)

Roscelin Compiègne'ist
(+1120) Peamiseks oponendiks oli **Anselm Canteburyist**, kes saavutas selle õpetuse hukkamõistmise Soissoni sinodil 1092. aastal.

Gilbert Poitiersist
(+1154)

Eksiõpetus lükati tagasi paavst Eugen III juuresolekul, kuid Gilbert püüdis Reimsi konsistoriumis oma seisukohti kaitsta (1148). Abelardi vaated mõisteti hukka Soissoni (1121) ja Sensi (1140) sinoditel. Ta loobus oma vaadetest ja lõppis enne surma kirikuga ära.

Petrus Abelard
(+1142)

Õpetus mõisteti hukka IV Lateraankontsiilil aastal 1215, kus Pētrus Lombarduse õpetus peale jäi.

Joachim Fiore
(+1202)

Anthon Günther
(+1863)

Martin Luther
(+1546)

Paavst Leo X pani Lutheri kirikuvande alla 1521. aastal. Keiser Karl V mõistis tema vaated hukka Wormsi ediktiga.

Michael Servete
(+1553)

Hispaanlasest arst põletati Gefis kalvinistide poolt.

Lelius Sazzini
(+1562)

Faustus Sazzini
(+1604)

Teilhard de Chardin,
jesuiit ja palentoloog
(+1955)

Vatikani Usulevitamise kongregatsioon kuulutas Chardini õpetuse vastukäivaks katoliku usuga.

USKUDA KRISTUSESSE

isa Mieczyslaw Malinski

(algus KE nr 2/89)

IV osa

Käia Kristuse järel

1. jagu - Põhimõtted

Kristlik eetika

Uuestisünd

Võibolla oled sa kungi jälginud last, kellel on komme küüsi närida, kelle juuksed on alati sassis, riided määrdunud, käitumine korratu. Ja kuigi tema ema, isa ja sugulased tuletasid talle aina meelde, et ta ei tohi süües matsutada ja peab kirjutama ilusa käekirjaga, oli see talle nagu hane selga vesi. Laps ise näis olevat veendunud, et tema juba ei muutu, talle endale tundus muutumine võimatu.

Aga siis, kui ta kohtas inimest, kes talle imponeeris, hakkas ta muutuma lausa päev päevalt. Tegelikult küll ei saaks öelda, et ta muutus kellekski teiseks, ta muutus lihtsalt paremaks, nii nagu ilmetu lillenupp avaneb päikese käes õieks.

Võibolla oled ise midagi niisugust läbi elanud, saanud oma ükskõiksusest lahti nii kiiresti, et ei jõudnud seda isegi märgata? Inimesed sinu ümber kirjutasid selle muutuse oma keelamiste ja manitsuste arvele. Aga sina muigasid endamisi: "Mida teie ka teate, see kõik on ju TEMA jaoks". Uskliku inimese hinges toimub midagi sarnast.

Eetikat, milles puudub Jumalale toetumise element, võib endale ette kujutada. Selle lähtepunkt on lihtne: "Ma ei ole maailmas üksinda, minu ümber on teised inimesed, seepärast pean oleme ettevaatlik, et ma kellelegi otsa ei jookseks ja kedagi porisse ei tõukaks."

Usklikule inimesele pole niisugune mõttekäik küll võõras, kuid ometi lähtub kristlik eetika teiselt positsioonilt - Jumalast, kes on Armastuse ja Pühaduse kehastus. Selleks, et minu ja Tema vahel ei oleks võõristuse müüri, pean ma saama Tema sarnaseks, pean armastama. See tähendab, et mul tuleb täita oma kohust, olla aus inimeste ees, saada pühakuks. Sellel teel on Jeesus mulle parimaks eeskujuks, ja Temaiga võin ma kohtuda evangeeliumide kaudu.

Kristlus on sinu inimsuse spetsiifika, millest lähtub su eetika. Sellepärast määratlemegi sõnaga "loodus" kõike seda, mida Jumal on loonud. Siit lähtuvad meie jaoks teisedki mõisted: hea ja halb, õiglus ja ülekohtus, vihkamine ja andestus. Mida tähendab olla inimene? Selle üle juurdlesid kõigi aegade filosoofid ja religioonide reformaatorid ning üritasid seda enam või vähem konkreetset kirjeldada; Jeesus andis sellest ülevaate oma elu ja õpetusega - täiuslikult.

Järgnevates artiklites püüame vaadelda neid inimese käitumise põhitõdesid kristlikust vaatenurgast, selleks, et sa võiksid selle järgi kujundada oma iseloomu.

Inimene - olend, kellel on hing ja vaim

Seal, kus lõpeb loom ja algab inimene

On inimesi, kes on kiindunud hobustesse või koertesse, kes kinnitavad koguni, et loomade seltskond meeldib neile rohkem kui inimeste oma. See suhe - kinnitavad nad - on nende arvates vähemalt siiras.

Kas selles pole killukest tõtt? Oled ju kuulnud koertest, kes pärast oma peremehe surma igatsusest nälgasid. Kui sul on olnud koduloomi, oled sa kindlasti näinud valust nutvat lehma, mäletad, kuidas su koer viskus rõõmust sinu najale, kui sa koju tulid, üritas lakkuda su nägu ning seisis su ees ägedalt saba liputades. Kui sa vaatad ahvi "inimesenägu", tunned kuidas sinus ärkab kahtlus: "Nad on ju meile nii lähedased, võimatu on eitada, et neil on hing, nii nagu inimeselgi."

Inimeses võib eraldada justkui kahte korrust: hinge ja vaimu tasandit. Viimane neist kuulub ainult inimese juurde. Muidugi võib seda nii väita üsna lihtsustatult, inimene on ju tervik, tehkem aga niisugune liigendus selgituse hõlbustamiseks.

Pole saladus, et ka loomadel on tunded ja aistingud; loomade aistingud on tihti teravamadki kui inimestel, näiteks kotka nägemine ja koera haistmine. Ka loomadel on muljed ja ettekujutused, mälu ja unenäod. Kindlasti oled pannud tähele, kuidas koer läbi une haugatab või sibab jalgadega. Samuti suudavad loomad rõõmustada, kurvastada, vihastada, kuid ometi ei suuda loomad vihata ega luua koonduslaagrit.

Teisest küljest suudab ainult inimene tõeliselt armastada, sest tema armastuses osaleb tunnete lisaks veel teine tasand, mis teeb plaane, kavandab, annab esemetele kuju - kivist kuni tehisaajuni välja - see on mõistuse ja tahte tasand. Inimese võimed ulatuvad kujutlustest mõistetereni ja tunnetuse madalamatest vormidest tunnetuse tippudeni, mis avalduvad kunsti suurteostes.

Kui me vaatleme inimesi, võime märgata, et nad ei kasuta oma tahet ja mõtlemisvõimet just eriti meeled. Rääkimata veel sellest, et elu kulgeb põhiliselt madalamate tungide ümber - söömise, magamise, primitiivsete tarvete rahuldamise ümber, ning et rahuldutakse põhiliselt sellest, mida dikteerivad tunded ja kujutlused.

Kuid inimene saab oma väärtuse just mõistuse ja tahte kaudu:

1. Mõelda tähendab kujundada oma maailma-vaade, võtta seisukoht ühiskonnas toimuvate majanduslike ja poliitiliste protsesside suhtes, osata vahet teha omaenda ja võõra vahel, läheneda loominguliselt oma haridusele ja tööle, olla loov igas oma tegevuses.

2. Omada tugevat tahet tähendab omada tugevat iseloomu, oma eripärast käitumisstiili, mis jääb muutumatuks olukordade muutudes ja liigub vankumatult valitud elueesmärgi suunas.

Vaba tahe

Kaalul on rohkem kui elu

Juhtus ka nii. Laua taga istuv gestaapolane (*Eesti kontekstis pigem kagebeelane - toim.*) kummardus naeratades vangi poole ja lükkas tema ette foto mehest, keda vang hästi tundis. "Kas see inimene on teile tuttav?". Vang keeldus mäletamast nii seda kui ka järgnevat mõndakümnet inimest. Seejärel sai ta kuulda palju resoluutsemat kõnet, kus enam ei teetatud - söimu ja ähvardusi. Ülekuulamise lõppedes heideti vang punkrisse; külm vesi, milles ujusid rotid, ulatus lõuani. Kui vang mõne tunni pärast ülekuulaja kabinetti tagasi toodi, oli gestaapolase näol meelitat naeratus: "Ma olen kuulnud, et teil on raskusi korteriga. Meil on teile pakkuda väike mugav villa eeslinnas, saksa toidukaarte, rahalist toetust. Me ei nõua teie käest liiga palju. Ainult aeg-ajalt paluksime veidi informatsiooni. Noh, kas te mäletate neid inimesi?"

Nii oli Saksa okupatsiooni ajal, kui elati pidevas hirmus, et tullakse öösel, vastu hommikut, perspektiiviks koonduslaagrid ja suitsevad krematooriumid. Leib oli siis kaardi peal - leib, must ja nätske, mida süües ragises liiv hamba all, mida anti väga vähe, milles võis tihti leida puutükke. Kes ei tundnud vastikust, võis panna leivale peetideest keedetud marmelaadi (oli avalik saladus, et iga marmelaaditünni põhjast leiti alati kiht uppunud rotte). Kogu niisugune söök loputati alla kohviga - niimoodi seda ebamääraste maitse ja määrdunud ilmega vedelikku vähemalt nimetati. Kes ei kartnud pimedaks jääda, võis lisada veel mustalt turult hangeldatud saksa sahhariini. Piim, või, liha ja muu sedatüüpi toit oli fantaasia, mida ainult kõige väljendusrikkama kujutlusvõimega poeedid suutnuksid kirjeldada; korterikitsikusest, küttenappusest, riiete ja jalatsite puudumisest ei tasu rääkidagi. Kuid äkki joonistus vangi ette pilt maisest õnnest, millest unistas iga sõjaaja inimene.

"Noh, kas teile tuli meelde, kes on sellel pildil?" Ta teadis, et kui ta ei mäleta, siis jätkub ülekuulamine ja piinamine, punker ja külm, hiljem koonduslaager. "Kas teile tuli meelde?"

Oli niisuguseid, kellele tuli meelde ja niisuguseid, kellele ei tulnud.

Vaba tahe, see on valimine hea ja kurja vahel, ühe ja teise hea, ühe ja teise tegevuse vahel.

See on võimalik, kuna pole olemas ühtki maist väärtust, mida inimene oleks lausa sunnitud valima. Inimese ja iga väärtuse vahele jääb vähemalt käsi taskus hoidva ükskõikse vaataja seisukoht. Sest ükski maine väärtus ei tee inimest õnnelikuks. Teisi sõnu, inimese tahtel on omadus haarata piiritut.

Tahte igatsus piiritu järele

Neile, kes rahu ei leia

Koolieelik tahab minna kooli, esimese klassi lapsele imponeerib koolikaaslane kaheksandast klassist. Põhikooli õpilane unistab keskkoolist, keskkooliõpilane küpsustunnistusest ja ülikoolist, üliõpilane diplomist. Osakonnajuhataja tahab saada direktoriks, direktor ministriks. Kui kellelgi on korter, siis igatseb ta veel suurema korteri järele, parema mööbli järele, auto järele, veel parema auto järele. Kes tegeleb spordiga, saab varsti aru, et maakonna meistril ja Poola meistril on vahe, niisamuti nagu Euroopa- ja maailma-meistril. Aga iga tshempion peab kogu aeg kartma, et kaotab oma tiitli. Nii kardab ka iga inimene oma ametikohal. Lõpuks aga võib tulla keegi ja öelda: "Mu armas, te olete otsinud õnne, kuid siit te seda ei leia!"

Õnn ei lähtu mitte varandusest, aust ega võimust. Õnn lähtub armastusest.

Muidugi, kõige suuremaks väärtuseks inimesele on armastus, sealhulgas armastus inimese vastu, mis vapustab meid emotsionaalsest küljest kõige rohkem. Kuid kas see teeb inimest täieni õnnelikuks?

Kas tähendab siis see, et õiget armastust ei olegi? Pea meeles, et tema, keda sa armastad, on samuti ainult inimene, lõplik ja piiratud. Aga sinu tahe igatseb ju piiritu õnne järele! Kas see igatsus on siis samuti piiritu oma kättesaamatuses, ja meie loomus on eksitus? Ei. Inimese tahe on avatud lõputule headusele, ja Tema poole ongi kogu inimloomus suunatud.

Moraali norm

Kurvameelne pühadus teeb kurvameelseks pühakuks

Märkas in silmanurgast, kuidas Matek, minu kauaaegne missateenija, tantsusaali sisenes. Vaatasin teda. Ta läks ühe tüdruku juurde ja kutsus ta tantsima. Ta tantsis hästi, oli moodsalt riietatud, juuksed soengusse kammitud. Nüüd märkas teda ka teine preester, kellega koos oli meid palutud noorte tantsuõhtul silma peal hoida. Ühmasin: "See on tema meelelahutus, kuni siiani ta ilmselt õppis nii et ajud ragisesid. Keerleb siin tunnikese või kaks ja läheb koju, sest homme on jälle koolipäev".

Kui ma mõtlen praegu sellele suhtumisele, siis olen oma tollase segaduse üle veidi imestunud. Kui

jutt on "kristlikust moraalist", tuleb aina meelde mingi keeld - vai, mis on löödud elujõe voolusängi.

Siledakskammitud poiss, alati ühes ja samas ülikonnas, alati silmad maas, alati kurvameelne. Kas nii kujutad sa endale ette ideaalset kristlast? Kui nii, siis on väga pahasti, sest niisugune inimene ei ole mitte ideaalne, vaid "ainult vahel" kristlane. Kui inimene on väga tagasihoidlik, siis on ta tubli, kui ta aga on moodne, elegantne, laulev ja mängiv, tähendab see otsekohe: laisk, "pea tuult täis", lausa huligaan. Liialdatud on aga mõlemal juhul.

Kui me räägime kristlikust eetikast, siis peame ennekõike süvenema meie intellektuaalsete ja füüsiliste võimete uurimisse, inimlikkuse mõistesse, alles siis võime öelda millegi kohta "ei". Sest meie elu on nagu mägijõgi, mis aeg-ajalt oma kallastest välja tormab, kõike endaga kaasa viies. Seda kõike muidugi juhul, kui puudub mõistuse inimkäsi, mis seab jõe tee tammid, kindlustab voolusängi. Siis pööratab jõgi elektrijaamaturbiini, niisutab kuivi alasid, teenib laevateena.

Katoliiklik moraal seab möllava vee teele küll keeldude tõkkeid, kuid mitte keset jõge. See pole suunatud jõge peatama, vaid ainult seab selle raamidesse, et energia oleks paremini ära kasutatud, et inimene ei raiskaks oma elu.

Jeesus ei toonud uut moraaliseadust. Ta ainult tõi esile kõik selle, mis on inimloomusele omane ja mis oli juba öeldud Vanas Testamendis. Et kõige tähtsamaks seaduseks on armastus, mida võib jagada kaheks - armastus Jumala vastu ja ligimesearmastus. Nendest saavad alguse kümme käsku ja nende tõlgendused. Jeesus aitas meil lihtsalt mõista, et loodusseadused ja Jumala seadus jõuavad välja samasse punkti.

Meie käitumise moraalne norm, mille alusel inimene otsustab, kas tema tegu on hea või halb, on niisiis meie loomus, inimese füüsilisuse ja vaimuse kogum, mida me nimetame "inimlikkuseks". Hea on see, mis on inimese loomusega kooskõlas, mis teenib selle loomuse arengut. Halb on see, mis loomusele vastu töötab, segab arengut või teeb selle võimatuks. Ja kui meil on meeles, et inimloomus on Jumala loodu, siis võime öelda, et hea on see, mis on Jumala tahtega kooskõlas, ja halb on see, mis on Temaga vastuolus. □

“Haridusvabaduse” vastu

ehk miks ma lahkusin
Tartu Katoliku Haridusseltsist

12. jaanuaril k.a. arutas Tartu Katoliku Haridusselts Mihkel Pilve artiklit “Haridusvabadus”. Enamus seltsi liikmetest toetas selle artikli avaldamist ajakirjanduses. (See peaks avaldatama veebruaris “Õpetajate Lehes”) Arvamus, et kõnesolev artikkel on kirjutatud Katoliku Haridusseltsile sobimatus toonis ning vajab põhjalikke parandusi, kuigi ta käsitleb vanemate topeltnmaksustamist eraõppeasutuste seaduse rakendudes, ei leidnud toetust. Seetõttu pean vajalikuks esitada oma arvamus sellest, milline on Kiriku põhiseisukoht kõiki kasvatust ja haridust puudutavate küsimuste käsitlemiseks.

Arvan, et artikli kirjutajal puudus kriitikameel oma kirjutise suhtes, ning et antud artikkel iseloomustab teatud määral kogu Tartu Katoliku Haridusseltsi senist tegevust.

Katoliku kirik on väljendanud oma seisukohta kasvatus- ning hariduse andmisest mitmetes dokumentides erinevatel aegadel (Benedictus XV “Communes Litteras”, Pius XI “Divini Illus Magistri” jt.). Vatikani II Kirikukogu dekreedis “Gravissimum educationis momentum” esitatakse Kiriku arusaam nendes küsimustes kaasaegse maailma jaoks. Üldist käsitlemist leiab siin samuti arvamus kasvatus- ning hariduse subsideerimisest ühiskonna poolt. Muidugi pole aga see küsimus dekree di peamõtteks. Tähtsam on mõista, et Kirik lähtub kõigis kasvatus- ja haridusega seonduvates küsimustes perekonnast. Inimene on liialt keeruline, et üks isik suudaks täie vastutustundega mõista teist ja lasta mõista iseennast lühema aja kui aastakümnete vältel. Lapsed vajavad kasvatust, mis lähtub perekonnast ning toob endaga kaasa positiivsed tagajärjed vaid juhul, kui laps saab ettekujutuse armastusest inimeste vahel vanemate üksmeele ja ohvrimeelsuse eeskujul varal. Kirik peab just perekonnast lähtuvat kasvatust ja haridust loova isiksuse kujunemise eelduseks.

Kasvatuse ülesanne, mis eelkõige lasub perekonnal, vajab kogu ühiskonna toetust. Seetõttu langeb osa neist õigustest ja kohustustest ühiskonnale. Siia hulka kuulub ka õigus ja kohustus kaitsta vanemate valikuvabadust ja esitada teatud nõudeid neile, kes võtavad kasvatustööst osa ühiskonna nimel. Siinjuures meenutab Kirik, et need, kes - lähtudes oma kutsumusest - töötavad kaasa vanematega, täites nende kohustusi, on võtnud enda kanda suure vastutuse ning selline kutsumus esitab neile erilisi nõudmisi põhjaliku ettevalmistuse ning enesetäiendamise osas.

Eelpoolkirjutatu on kergesti mõistetav. Ometi on vaja seda meelde tuletada “Haridusvabaduse” autorile. Miks muidu lähtutakse selles artiklis ühiskonna ees seisvate haridust ja kasvatust puudutavate kohustuste käsitlemisel vaid demokraatlikust ühiskonnast. Kas tõesti lähtub Katoliku Haridusselts oma lahenduste ning vaadete esitamisel vaid ühiskonna demokraatlikusest? Kui väljendatakse Katoliku Haridusseltsi arvamust, siis on loomulik, et selles kajastuks Kiriku seisukoht, olgu käsitletavaks

küsimuseks kasvõi aktiivsete aateinimeste rahamured.

Vaadeldav artikkel on esimene ajakirjanduses ilmuv kirjutis sellelt seltsilt. Niisugusena esitab see autoritele erilisi nõudeid: olla haritud ning olla kompetentne. Ei piisa üksi probleemi teadvustamisest ning mõistmisest, et selle tõstatamine on ajakohane. Kuidas saavad inimesed, kes seavad oma ülesandeks katoliku kooli loomise, unustada kristliku kasvatus- ja hariduse põhilähtekohta - perekonna? Katoliku Haridusselts on kutsunud juba oma loomult kaitsma ja austama perekonda - on kutsunud seda selgelt väljendama.

Mihkel Pilve artikkel on suunatud eraõppeasutuste seaduse projekti vastu. Suunatud vastu sellise määrani, et soovitatakse kasutusele võtta uus mõiste “eraõppeasutuse, erakooli” asemele: “alternatiivõppeasutus, alternatiivkool”. Seltsi liikmed peaksid endale selgeks tegema, et alternatiivne haridus saab tähendada vaid alternatiivset metoodikat hariduse andmisel, mitte aga alternatiivset haridusele, milleks on harimatus. Mõistetud pole eraõppeasutuse tähendust ühiskonna jaoks, kogu rahvusliku kultuuri jaoks.

Väga tahaksin sellise artikli asemel lugeda professionaalset analüüsi kasvatus- ning hariduse olukorrast. Tahaksin lugeda selgelt esitatud Katoliku Kiriku arvamust. Sooviksin, et jõutaks mõistmisele, et oleme Jumala lapsed ja kuulume seetõttu oma vanemate hoolitsuse ja armastuse mõjupiirkonda. Sugugi ei taha jälle ja jälle lugeda, et riiklik haridussüsteem on mäda, kui samas pole kindel, et kritiseerijad suudavad pakkuda paremat “alternatiivi”.

Katoliku Haridusselts Tartus moodustati detsembris 1991. Juba seltsi põhikirja koostamisega oli probleeme. Samas saadeti kiirustades suurejooneline projekt rahvusvahelisele organisatsioonile “Caritas”. Sellele poolmiljonidollarilisele projektile saadi mõistetavalt negatiivne vastus (22.07.92). Sooviksin, et kõik need 21 inimest, kes nõustusid looma Tartu Katoliku erakooli, tutvuksid selle vastusega. Tahaksin, et kõik need inimesed saaksid lõpuks teda, et selle seltsi asemele on mullu loodud uus selts! Praeguseks on isa Väino astunud sellegi seltsi juhi kohalt tagasi ... Kuhu on veel edasi minna?

Lõpetaksin tsitaadiga V. Pinni artiklist “Sirbis”: “Elatakse ka siis, kui õlgadel on rumal pea, aga päris ilma peata on see võimatu. Ja lootus, et pärast pea maharaiumist uus kasvab, on sündinud peata olekust.”

Rumaluse vastu ei saa peaaegu mitte millegagi. Eriti ei saa rumaluse vastu rumalusega.

Toivo Reitalu,

lahkunud Tartu Katoliku Haridusseltsist 12.1.93. a.

Toimetajalt. Luges eestiaegseid “Kiriku Elusid” olen mõistnud, kui tähtis on kajastada meie kirikus toimuvaid sündmusi - just see osa on ka aastate möödudes kõige huvitavam lugeda. Loodan, et kogemustest õppust võttes ei tõlgendata ülalolevat artiklit rünnakuna, vaid mõistetakse, et see on kantud sügavast murest ja vastutustundest. Loomulikult avaldame soovi korral ka vastuse, kui see on sama rahulik ja asjalik nagu isa Wrembeki vastus tema suhtes tehtud kriitikale (vt lk 12 - 15).

Tuleb muudkui lähemale ...

ehk kui juba, siis juba

Mõnigi lugeja võib arvata, et "Kiriku Elu" on alustanud väljakuulutamata sõda naisvaimulike vastu. Ammuks see oli, kui tõime ära artikli maailma esimesest luterlikust naispiiskopist, teate naispiiskopi pühitsemisest USA luterlikus kirikus ning ajakirjandusülevaate naisvaimulikest anglikaani kirikus. Ja juba jälle teeme juttu samal teemal!

Aga noh, kui oleme juba kord uue "sarjaga" algust teinud, siis võtab veidi maad, enne kui pidama saad. Iga juhtum on seni olnud nii omapärane ja huvitav, et nende lähemalt vaatlemine on osutunud lausa õpetlikuks ka katoliiklastele, sest teatavasti on meiegi kirikus vahel kosta summutatud hääli "mina ka!". Ja pealegi on Norra oma kultuuri- ja religioonisituatsioonilt Eestile juba hoopis lähedasem kui Saksamaa ja USA. Nii et tuleb, muudkui tuleb lähemale ...

Rosemarie KÖHN, 53, on kolmas luterlik naispiiskop maailmas. Tema hiljutine ametissenimetamine on toonud sügava kriisi Norra luterlikku kirikusse.

Kas Mart Laar nimetaks Eestisse naispiiskopi?

Hamari piiskopkonda Norramaal otsiti uut piiskoppi. Seaduste kohaselt asetas piiskopkonna nõukogu üles kolm kandidaati. Hääletuse tulemusel oli esimesel kohal Hamari toompraost Nils Kristian LIE. Rosemarie Köhn, keda mõnedes kiriklikes ringkondades juba ammu oli mainitud ühe võimaliku kandidaadina, jäi kolmandaks.

Seejärel oli kiriku kesknõukogu kord avaldada oma arvamus. Norra 11-st piiskopist 6 andsid oma hääle Norra Piibliselti peasekretä-

rile Ole Christian KVARMEle, neli piiskoppi eelpoolmainitud Liele ja vaid ühe hääle sai Köhn.

Uskumatu kiirusega asus nüüd aga tegutsema riigivalitsus. Vaid paar päeva eelpoolmainitud sündmuste järel esitas "kirikuminister", Gudmund HERNES asja riiginõukogule, kes ei ole kohustatud järgima kummagi hääletuse otsuseid. "Aeg on küps, võimalus on käes ja otsus on tehtud!", teatas Hernes varsti üsna ühemõttiselt ja lakooniliselt. Valituks osutunud Rosemarie Köhni peab ametlikult veel kinnitama Norra kuningas, ja Taevassevõtmispühal, 20. mail võib piiskopiametisse asetamine toimuda.

Kirikuminister ja tema Töörahvapartei, mis moodustab valitsusenamuse, suhtuvad riigikiriku asjadesse silmnähtava otsustavusega. Hernese sõnul peavad kõik peamised suundumused olema kiriku juhtkonnas esindatud. Köhn esindab suhteliselt suurt teoloogide rühma, mis on asetunud konservatiivsete teoloogidega opositsiooni mõnede oluliste küsimuste osas. "Valitsus (*sic!* -toim.) hoolitseb ka konservatiivsete piiskoppide esindatuse eest piiskoppide valimisel," kiirustas Hernes lisama.

"Me ei teadnud ta vaadetest"

Köhni kummalised avaldused näiteks homoseksuaalsete abielude, abortide ja vabaabieliu kohta on andnud palju kõneainet. Köhni arvates on Piibli seisukoht homoseksuaalsete suhete osas lootusetult vananenud, ja ta küsib, kas kirikul on õigust neile kooselu keelata.

Hamari piiskopkonna nõukogu esimees teatas, et neil ei olnud aimugi Köhni sellistest vaadetest siis, kui ta kandidaadiks asetati.

"Sügav kriis Norra kirikus"

Norra luterliku kiriku sisemisjoni-seltsi peasekretär avaldas kurbust valitsuse otsuse pärast ja tõdes, et Köhni eetilisi küsimusi puudutavad avaldused on paljastanud sügava kriisi Norra kirikus.

Neid pastoreid ja kogudusi, kelle südametunnistus ei luba asuda Köhniiga koostööle, kutsutakse moodustama alternatiivi, "kirikut kirikus". Üks Hamari piiskopkonna pastoreist ütles, et tema piiskopkond jääb ilma piiskopita, kui Köhn astub ametisse. Koos oma arvukate mõttekaaslastega, kes on Piiblile toetudes kogu naispastorluse idee vastu; loodavad nad, et ka nende jaoks tehakse kirikus "liiklusreeglid", aitamaks vältida avariisid.

Esinedes riigiraadio otsesaates ja kuuldes selle ajal valitsuse sugugi mitte soovitud vastavast otsusest, tegi üks piiskop väga värvika avalduse. Siiski on piiskoppide kogu lubanud, et võtavad Köhni teretunnuna endi hulka. Oslo piiskopi sõnul tuleb Köhnil anda võimalus näidata, mida ta mõtleb.

"See oli usaldusavaldus naispastoritele,"

arvas Rosemarie Köhn ise. Ta usub, et koostöö teiste piiskoppidega tuleb hea, kuna ta on harjunud töötama kollektiivis, kus valitseb suur meeste ülekaal.

53-aastane Rosemarie Köhn on sündinud Saksamaal ja asunud Norrassa 7.-aastaselt. Ta õnnistati pastoriks 1969. Alates 1989. aastast tegutseb ta praktilise teoloogia seminari rektorina. Norra kirikus aga on naised töötanud pastoritena juba 31 aastat.

Erinevate ajakirjandusväljaannete põhjal.

UUDISEID KATOLIILIKUST MAAILMAST • UUDISEID KATOLIILIKUST MAAILMAST

OMA VIIMASE AAFRIKA reisi ajal kohtus JOHANNES PAULUS II Beninis traditsioonilise aafrika voodoo-usundi esindajaid, kellele kinnitas, et katoliku kirik suhtub soosivalt kontaktide loomisesse ja dialoogi kõikide usunditega. Paavst rõhutas, et kristlased suhtuvad austusega kõigesse heasse, mis maa religiooses pärandis leidub. Teisest küljest pidas püha Isa tähtsaks usuvabadust, millega kaasneb tõe otsimine. On ju nii kristlastel kui teiste traditsioonilistel religioonidel kohustus töötada üheskoos oma maa hüvanguks. Kümne aasta järel külastas paavst Benini riiki teist korda.

LENNUREISIL ROOMAST AAFRIKASSE andis paavst Johannes Paulus II pressikonverentsi visiiti kaasa tegevatele ajakirjanikele, nagu tema lennureisidel on tavaks saanud.

Küsimusele oma tervise kohta vastas paavst, et ta olevat heas vormis, nii nagu ennegi. Haigla andis talle lõikuse järel "puhtad paberid", nõudis vaid regulaarset läbivaatustel käimist. "Kõik muu on Jumala kätes: meie kõik ja paavst eriti".

Dialoogi islamiga pidas Johannes Paulus usu motiividest lähtuvas: kristlus ja islam usuvad mõlemad ühte samasse Jumalasse. Ometi märkis ta probleeme, mille ületamine teeb suuri raskusi. Muhameedlastel on peaprobleemiks Jeesuse positsioon. Kristlastele pole ta ainuüksi üks prohvetite seast - sügavasti usklik inimene, kes räägib Jumalast - vaid Jumala Poeg, kes räägib Jumala seesmisest elust.

VATIKANI RAADIO TEATEL on paavst Johannes Paulus II kavas külastada Albaaniat. Vaastava kutse esitas talle Albaania president Sali BERISHA ja albaania katoliku kirik. Paavst läheb Albaaniasse 25. aprillil ja tema visiid kestab ainult ühe päeva, mille jooksul ta külastab pealinna Tiranat ja Shkodret ning pühitseb ametisse neli piiskoppi.

PALVENÄDALAL, MIS KORRALDATI Roomas kristlaste ühtsuse eest, teatas paavst Johannes Paulus II, et Püha Aujärg valmistab ette uut, oikumeeniat käsitlevat eeskirja katoliku kirikule. Eeskirjast tulevat "kindel käsiraamat, mis põhineb Vatikani II kirikukogu õpetusel ja peab silmas viimaste aastate oikumeenilist arengut." Eelmine sellesarnane dokument anti välja 1967. aastal.

TULEVAL AASTAL TÄHISTATAKSE ÜRO raames rahvusvahelist perepäeva. Katoliku kirik osaleb selles mitmete ettevõtmiste kaudu. See oli ka veebruari alguses peetud kiriku "perekonna küsimuste nõukogu" teemaks. Nõupidamises osalenud käisid audientsil paavsti juures, kes kinnitas, et "peret ja elu ennast tuleb praeguses ühiskonnas kaitsta kõigi

salakavalate rünnakute eest, mis sageli tulevad nende isikute poolt, kes vastupidi - peaksid nii elu kui perekonda kaitsma ja toetama." Lootuse märgina tõi paavst esile hiljutise juhtumi, kus keegi vähihaige itaallanna otsustas pigem surra sünnitusel, kui jääda ellu abordi hinnaga.

AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE UUE presidendi Bill CLINTONI üheks esimeseks ametiotsuseks oli raseduse katkestamist reguleerivate piirangute kaotamine. Näiteks oli enne olnud riigihaglates keelatud anda inimestele abordialast nõu, väljaspool ühendriike asuvates sõjaväehaiglates valitses tingimusteta abordikeeld. Clinton andis loa jätkata "aborditableti" väljatöötamisega seotud uurimistööid. "L'Osservatore Romano", Vatikani mitteametlik häälkandja, kritiseeris Ühendriikide presidendi otsust teravalt. Ajalehe arvates tähendab Clintoni otsus "asumist surma ja süütute vastu suunatud vägivalda teele" ning see on kõike muud kui progress.

Sama ajaleht võttis seisukoha ka Hollandis vastu võetud eutanaasia seaduse suhtes, mis annab arstile teatud õigused oma patsiendi elu lõpetamise osas. Aktiivne eutanaasia, nn. "halastussurm" solvab elu püha õigust, mis on kõigi teiste õiguste lähtepunkt. Osservatore arvates hävitab Hollandi parlamendi otsus juba antiikajast pärineva meditsiinietika põhitõde, et arst peab alati teenima elu.

PÜHA AUJÄRG NÕUDIS rahvusvaheliselt üldsusele rohkem poliitilist otsustusvõimet Bosnia-Hertsegoviina konflikti lõpetamiseks. Püha Aujärje alaline esindaja ÜRO-s Paul TABET ütles Genfi kogunenud inimõiguste komisjonile, et rahvusvaheline koostöö kaotab usalduse, kui see ei taga rahvusvahelise õiguse järgimist maailmas. Peapiiskop Tabet kinnitas oma kõnes, et etnilise puhastuse poliitika teostajad saavad rahvusvahelise üldsuse tegevusest ainult julgust juurde. Ühinenud rahvad ei tohiks mahavaikivalt lubada tugevama õigust. On ju rahvusvahelise üldsuse õigus mõista kohut inimsuse vastu suunatud kuritegude mahitajate üle.

LÄTI ROOMA-KATOLIKU KIRIKU poolt välja antud 1993. aasta raamat-kalendris ilmus artikkel, mis teeb kokkuvõtte katoliku kiriku ajaloost Eestimaal. Artikli lõpus refereerib autor, preester J. SVILANS 1992. a. 19. jaanuaril Poola ajakirjas "Lad" ilmunud intervjuud Tallinna koguduse preestriga, pealkirja all "Soomele lähemal kui Lätile". Seal öelnud mainitud preester Unapuu, et "käivat läbirääkimised Eesti katoliku kiriku liitmisest Soomega. Kui see nii juhtub, siis on sellest väga kahju...". Loodame ka meie, et meil ei tule siiski taas oma iseseisvust kaotada, isegi mitte kiriklikus mõttes ja isegi mitte Soomele ...

Iam lu- cis or - to si - de - re De- um pre- ce - mur sup- pli- ces,
Kui i - da- kaa- res koi-dab päev, siis käed me pal- veks tõs - ta- me,

ut in di - ur - nis ac - ti- bus nos ser- vet a no cen - ti - bus.
et Ju-mal kait- seks kur- ja eest meid en- nast ja me päe - va- tööd.

Linguam refrenans temperet,
ne litis horror insonet;
visum fovendo contegat,
ne vanitates hauriat.

Sint pura cordis intima,
absistat et vecordia;
carnis terat superbiam
potus cibique parcitas;

Ut, cum dies abscesserit
noctemque sors reduxerit,
mundi per abstinentiam
ipsi canamus gloriam.

Deo Patri sit gloria
eiusque soli Filio
cum Spiritu Paraclito,
in sempiterna saecula.

Amen.

Anonymus, VIII sajand (?)

Ta eksimustest meie meelt,
ja valest sõnast hoides keelt
meid kandku tülist eemale
ja kiusatustest kaugele.

Meid valitsegu mõistlikkus
ja eluviise mõõdukus,
et ihu püsiks patuta
ja süda rikkumatuna.

Kui päev kord jõuab õhtusse,
vaob elu vastu surmale;
me tunnistada Jumalast
siis võime inimkonnale.

Au Jumalale Isale
ja kiitus Tema Pojale,
au Trööstijale Vaimule,
nii igavesti kestku see.

Aamen.

tõlge: isa Rein Öunapuu